

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FILOZOFICKÁ FAKULTA

Meziknihovní výpůjční služby knihoven

Bakalářská práce

Jana Jankovská

Plzeň 2015

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

Meziknihovní výpůjční služby knihoven

Jana Jankovská

Vedoucí práce:

PhDr. Dagmar Svatková

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen z uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2015

.....

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala své vedoucí PhDr. Dagmar Svatkové za podporu při tvorbě této bakalářské práce. Dále také pracovním jednotlivých knihoven z oddělení meziknihovních výpůjčních služeb. Především pak za to, že mi poskytly potřebné informace týkající se procesů meziknihovních výpůjček v jednotlivých knihovnách.

Obsah

Úvod.....	6
1 Terminologie	7
2 Historie a vývoj meziknihovních služeb a s nimi související legislativy	10
3 Konkurenti meziknihovní výpůjční služby.....	13
3.1 České projekty konkurující meziknihovní výpůjční službě	14
3.1.1 Elektronické dodávání dokumentů Národní knihovny ČR (eDDO)	14
3.1.2 Virtuální polytechnická knihovna (VPK)	14
3.2 Zahraniční projekty konkurující meziknihovní výpůjční službě	15
3.2.1 British Library Document Supply Service (BLDSS).....	15
4 Meziknihovní výpůjční služba v Plzni	17
4.1 Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje (SKV PK).....	17
4.1.1 Historie knihovny	17
4.1.2 Vývoj zájmu o meziknihovní výpůjční službu.....	18
4.2 Univerzitní knihovna Západočeské univerzity v Plzni (UK)	20
4.2.1 Historie knihovny	20
4.2.2 Vývoj zájmu o meziknihovní výpůjční službu.....	22
4.3 Knihovna města Plzně (KMP)	23
4.3.1 Historie knihovny	24
4.3.2 Vývoj zájmu o meziknihovní výpůjční službu.....	26
4.4 Knihovna Západočeského muzea v Plzni (Knihovna ZČM)	27
4.4.1 Historie knihovny	27
4.4.2 Vývoj zájmu o meziknihovní výpůjční službu.....	29
5 Porovnání zájmu o meziknihovní výpůjční službu v knihovních institucích v Plzni.....	30
5.1 Porovnání aktivní meziknihovní výpůjční služby	30
5.2 Porovnání pasivní meziknihovní výpůjční služby.....	31
Závěr	32
Seznam použité literatury	33
Resumé	36
Seznam příloh.....	37

Úvod

Meziknihovní výpůjční služba v knihovnách je jednou ze specializovaných meziknihovních služeb, které knihovny poskytují. Kromě meziknihovní výpůjční služby jsou to pak meziknihovní informační služby a meziknihovní reprografické služby. A to vždy jak ve vnitrostátním měřítku, tak v měřítku mezinárodním. V této vysokoškolské kvalifikační práci se zaměříme pouze na jednu z těchto služeb, specifickou nejen svými funkcemi či terminologií.¹

Je nutné si uvědomit, že knihovna nebude nikdy disponovat veškerými dokumenty, které její čtenáři budou požadovat. Tuto podmínku není schopna splnit žádná knihovna, ať už v zahraničí či u nás v České republice. Knihovny se (více či méně úspěšně) potýkají s nedostatkem finančních prostředků mimo jiné na provoz, ale hlavně na nákup zdrojů pro své uživatele (čtenáře). Proto se knihovny celého světa snaží o vytvoření systémů (ideálně jediného systému) meziknihovní spolupráce pro sdílení zdrojů.²

*"Vzájemné využívání jednotlivých fondů knihoven se tedy stává nezbytnou součástí národní i mezinárodní spolupráce knihoven."*³

V práci se nejdříve budeme věnovat problematice terminologie, která má velký význam pro správnou interpretaci a celkovému porozumění tématu. Asi největším problémem terminologie knihovnictví, a informační vědy celkově, je neustálenost pojmů. Během vývoje některé termíny ztratily jasné hranice a jiné termíny jsou užívány velmi volně. Proto zde budou jasně a přesně vydefinovány základní pojmy, které v této práci budou nadále používány. Blíže se pak zaměříme na některé problematické termíny a jejich proměnlivé definování v historii.

V dalších částech se budeme zabývat nejdříve historií a vývojem meziknihovních služeb a s nimi související legislativou. Zvláštní pozornost zaměříme na meziknihovní výpůjční službu. Následovat budou konkurenty meziknihovní výpůjční služby, kterých je, v dnešní počítači protkané realitě, velké množství. Těmi jsou mimo zbývajících meziknihovních služeb (především meziknihovní reprografické služby), i služby typu "document delivery", zvláště pak ty dodávané v elektronické podobě.

Další části jsou zaměřené na meziknihovní výpůjční službu v Plzni a plzeňských knihovnických institucích. Jsou jimi Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje, Univerzitní knihovna Západočeské univerzity v Plzni, Knihovna města Plzně a Knihovna Západočeského muzea v Plzni. Je zde tak zastoupeno několik typů knihoven, nejen svou funkcí, ale i profilem fondu. Vždy se nejdříve podíváme na historii dané knihovny a následně na vývoj zájmu o meziknihovní výpůjční službu v dané instituci. Pro potřeby ilustrace vývoje zájmu jsou vybrány roky 2005, 2007, 2009, 2011 a 2013. Tento vzorek by nám měl poskytnout potřebné informace i pro celkové porovnání zájmu o meziknihovní službu ve všech těchto knihovnách.

1 Metodické pokyny pro meziknihovní služby v České republice [online]. 4.12.2012 [cit. 2015-04-07]. Dostupné z: <https://www.nkp.cz/sluzby/mvs-metpokyny>.

2 Pospíšilová, Jindřiška. *Meziknihovní služby*. In: Knihovny současnosti 2002 [online]. [cit. 2015-03-12]. Dostupné z: <http://www.sdruk.cz/sdruk/publikacni-cinnost/clanek/knihovny-soucasnosti-2002-sbornik/>. ISBN 80-86249-18-2.

3 Planková, Jindra. *Tradiční metody užití knihovnických materiálů*. In: Ikaros [online]. [cit. 2015-03-12]. Dostupné z: <http://ikaros.cz/node/12335>. ISSN 1212-5075.

1 Terminologie

Než začneme mluvit o meziknihovní výpůjční službě v knihovnách, je třeba si vymezit dále používané pojmy, které jsou pro následující práci klíčové. Přesné definování termínů je zásadní pro jednoznačné a nezaměnitelné chápání jednotlivých pojmů. Také knihovnická a informační práce je úzce svázána s přesným vymezením používaných termínů. Výše zmíněné platí zejména v současném dění, kdy knihovnicko-informační praxe i teorie jsou stále velmi výrazně ovlivňovány změnami probíhajícími ve sféře informačního průmyslu.⁴

Pojmy budeme definovat podle České terminologické databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV).⁵ Výjimkou je definování pojmu Meziknihovní služby, který použijeme dle zákona 257/2001 Sb.

Meziknihovní služby (používaná zkratka MS, anglický ekvivalent : inter-library services) "*... soubor výpůjčních, informačních a reprografických služeb, které mezi sebou uskutečňují knihovny s cílem zpřístupnit svým uživatelům knihovní dokumenty bez ohledu na místo jejich uložení, ...*"⁶

Dodávání dokumentů (používaná zkratka DDS, anglický ekvivalent: document delivery service) "*Trvalé nebo dočasné zprostředkování plných textů dokumentů (např. časopiseckých článků nebo knih) v elektronické nebo tištěné podobě.*"⁷

Přesné vymezení těchto dvou termínů je dosti zásadní. V minulosti totiž došlo k jakémusi rozostření jejich hranic a dodnes panuje určitý chaos, co se chápání těchto základních termínů týče. Nejběžněji jsou tyto termíny používány pro vlastní zabezpečení (respektive dodání) dokumentů z jedné knihovny do druhé (v tištěné nebo elektronické podobě).⁸

Meziknihovní služby původně vznikly jako služby, nabízející výpůjčku originálního dokumentu za předpokladu, že se dokument vrátí do původní knihovny. S vývojem technologií, docházelo nejdříve k vypůjčování mikrofilmů namísto originálních dokumentů. Později, s nástupem kopírovací techniky, byly touto službou zprostředkovány kopie částí dokumentů apod. V této fázi byly nabízené služby označovány také jako meziknihovní výpůjční služby, i když už fakticky nedocházelo k fyzickému vypůjčování dokumentů. Zde mimo jiné došlo i k zobecnění pojmu meziknihovní výpůjční služby. Hledat hranice mezi pojmy meziknihovní služby, meziknihovní výpůjčky a dodávání dokumentů nebylo třeba, dokud nevznikly a

4 Planková, Jindra. *Terminologické otázky dodávání dokumentů*. In: Ikaros [online]. [cit. 2015-03-13]. Dostupné z: <http://ikaros.cz/node/12269>. ISSN 1212-5075.

5 Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV) spravuje Národní knihovna v Praze. Obsahuje cca 2800 hesel tvořených cca 4200 termíny, které reprezentují všechny podstatné oblasti knihovnictví a informační vědy a souvisejících disciplín.

6 Zákon 257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon). § 2 písm. d). [cit. 2015-03-15]. Dostupný z: http://ipk.nkp.cz/legislativa/01_LegPod/knihovni-zakon-257-2001-sb.-a-navazne-provade-ci-prepisy/Zakon257.htm

7 Planková, Jindra. *Dodávání dokumentů*. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha : Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2015-04-11]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000001894&local_base=KTD.

8 Planková, Jindra. *Terminologické otázky dodávání dokumentů*. In: Ikaros [online]. [cit. 2015-03-13]. Dostupné z: <http://ikaros.cz/node/12269>. ISSN 1212-5075.

nezačaly se běžně využívat i další zdroje a formy získávání dokumentů. Teprve v této chvíli byla připravena půda pro redefinování a oddělené chápání těchto pojmů.⁹

Meziknihovní výpůjční služba (používaná zkratka MVS, anglický ekvivalent: inter-library loan service) "*Komplex odborných, organizačních a technických činností, které uskutečňují knihovny mezi sebou s cílem zprostředkovat svým uživatelům knihovní jednotky, popř. jejich kopie, bez ohledu na místo jejich uložení. Je založena na principu reciprocity, z něhož pro zúčastněné instituce vyplývá povinnost poskytovat meziknihovní výpůjční služby z vlastních fondů, jsou-li o ně požádány.*"¹⁰

Mezinárodní meziknihovní výpůjční služba (používaná zkratka MMVS, anglický ekvivalent: international inter-library loan service) "*Meziknihovní výpůjční služba realizovaná na mezinárodní úrovni podle mezinárodně platných pravidel IFLA¹¹ mezi knihovnami jednotlivých zemí. Podmínkou využití MMVS je nedostupnost dokumentu v národním systému knihoven.*"¹²

Velmi problematické je pak rozlišení požadavků svých čtenářů od požadavku čtenářů z jiných knihoven. Podle aktuálně platných Metodických pokynů pro meziknihovní služby v České republice je situace následující: "*Knihovny v MS vystupují v roli aktivní, tj. žádající, nebo pasivní, tj. dožádané knihovny, která dokument poskytuje.*"¹³ V České terminologické databázi knihovnictví a informační vědy jsou tyto termíny vykládány následovně.

Aktivní meziknihovní výpůjční služba jako: "*Základní komplex organizačních a technických činností vykonávaných knihovnou, která vyřizuje svému uživateli výpůjčku z jiné knihovny s cílem zprostředkovat mu jím požadovanou knihovní jednotku, popř. její kopii. ...*"¹⁴ A **pasivní meziknihovní výpůjční služba** jako: "*Základní komplex organizačních a technických činností prováděných knihovnou, která zapůjčuje jiné knihovně knihovní jednotku, popř. její kopii. ...*"¹⁵ Termín aktivní či pasivní meziknihovní výpůjční služba se v České republice využíván jen v minimální míře, především pak pro interní účely jako jsou například statistiky či (vý-)roční zprávy.

O definicích termínů aktivní a pasivní se samozřejmě mluvilo již dříve. Například v 90. letech minulého století se o nich hovořilo takto: "*... vztahy mezi knihovnami při vyřizování MVS jsou mnohem komplikovanější ... Nejde totiž o aktivitu a*

9 Planková, Jindra. Terminologické otázky dodávání dokumentů. In: *Ikaros* [online]. [cit. 2015-03-13]. Dostupné z: <http://ikaros.cz/node/12269>. ISSN 1212-5075.

10 Planková, Jindra. Meziknihovní výpůjční služba. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha : Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2015-03-09]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000001907&local_base=KTD.

11 Mezinárodní federace knihovnických asociací (The International Federation of Library Associations)

12 Planková, Jindra. Mezinárodní meziknihovní výpůjční služba. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha : Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2015-03-09]. Dostupné z:

http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000001908&local_base=KTD.

13 Metodické pokyny pro meziknihovní služby v České republice [online]. 4.12.2012 [cit. 2015-04-07]. Dostupné z: <https://www.nkp.cz/sluzby/mvs-metpokyny>.

14 Havlová, Jaroslava. Ressler, Miroslav. Aktivní meziknihovní výpůjční služba. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha : Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2015-03-09]. Dostupné z:

http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000013719&local_base=KTD.

15 Havlová, Jaroslava. Ressler, Miroslav. Pasivní meziknihovní výpůjční služba. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha : Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2015-03-09]. Dostupné z:

http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000013720&local_base=KTD.

*pasivitu v rámci vlastního procesu MVS. Pojmy aktivní MVS a pasivní MVS se však vztahují k operacím s fondy knihoven. ... Půjčím ze svého fondu - je to aktivní výpůjčka. Půjčuju odjinud - jsem pasivní, protože nejde o výpůjčku z mého fondu. Má to své kořeny v minulosti. A týká se to budování fondu a jeho využívání."*¹⁶ Což, jak vidíme, je pravým opakem dnešních definic těchto pojmů.

¹⁶ Tkačíková, Daniela. *Re: aktivni versus pasivni*. 5. května 1998. <KNIHOVNA@CESNET.CZ> [cit. 2015-03-10]. Dostupné z: <http://listserv.cesnet.cz/cgi-bin/wa?A2=ind9805&L=knihovna&P=1085>.

2 Historie a vývoj meziknihovních služeb a s nimi související legislativy

Služby nabízené knihovnami jsou logicky úzce spjaty se vznikem a vývojem knihoven samotných. Knihovny dosáhly asi největšího zdokumentovaného vývoje v období středověku, kdy na sebe knihovnickou funkci braly křesťanské kláštery. V historii však najdeme zmínky i o dřívějším fungování knihoven. Jednou z nich je například starověká Alexandrijská knihovna, či ještě starší Aššurbanipalova knihovna, která na svou dobu měla velmi propracovaný systém katalogizace dokumentů (zde na hliněných tabulkách).¹⁷

V období vrcholného středověku v kláštřích vznikaly skriptoria, speciální písařské dílny sloužící pro rozmnožování (respektive opisování) dokumentů. A právě zde můžeme pozorovat předzvěst meziknihovní výpůjční služby, i když v poněkud jiném smyslu, než jak je chápána v dnešní době. Jednalo se o výpůjčky či dary, které písaři opsali, aby se mohlo písmo a vědění, které písmo obsahovalo, šířit dále.¹⁸

Po vynálezu knihtisku, roku 1453 Johanem Gutenbergem, dochází v následujících dvou stoletích k rozmachu knihoven. Rychle vznikají knihovny patřící šlechtickým či měšťanským rodinám, jako znak jejich moci a bohatství. Ke konci 18. století pak dochází k rušení velkého množství klášterů a jejich knihoven a jejich místo zaplňují knihovny veřejné.¹⁹

Tento vývoj představoval přípravu na meziknihovní služby tak, jak jsou chápány dnes. Od 19. století využívaly knihovny vcelku běžně fondy jiných knihoven, k uspokojování potřeb vlastních uživatelů, na principu tradiční meziknihovní výpůjční služby zapůjčení tištěného dokumentu. První fáze přeměny těchto služeb proběhla ve 30. a 40. letech dvacátého století. Způsobena byla rozvojem technologie mikrofilmování knihovních sbírek a s tím spojeného zpřístupnění dokumentů, u kterých nebylo vypůjčení v tradičním smyslu meziknihovní výpůjční služby možné (například kvůli stáří dokumentů apod.).²⁰

Další fází vývoje služeb bylo vynalezení kopírovací technologie z 50. let 20. století. Díky této nové technologii počet požadavků na vypůjčení dokumentů z fondů jiných knihoven značně stoupl a výrazně tak ovlivnil meziknihovní výpůjční služby. Uživatelé tak získali, kromě možnosti vypůjčení tradičního dokumentu, také možnost získat kopii dokumentu, popřípadě jeho části. Zde jasně vidíme i posun významu termínu meziknihovní výpůjční služby, který se už v této době spíše přibližuje k dnešnímu termínu meziknihovních služeb než meziknihovních výpůjčních služeb.²¹

V této době také dochází k prvním pokusům o přenos dokumentů pomocí telefonních a teletextových linek. V nově nastalé situaci tak dochází v 60. a 70. letech dvacátého století k prudkému rozvoji technických a vědeckých informací, jež měl za

17 Cejpek, Jiří. *Dějiny knihoven a knihovnictví*. s 23-31.

18 Cejpek, Jiří. *Dějiny knihoven a knihovnictví*. s 44.

19 Cejpek, Jiří. *Dějiny knihoven a knihovnictví*. s 55-60.

20 Planková, Jindra. *Obecné aspekty vzniku a rozšíření služeb dodávání dokumentů*. Ikaros [online]. [cit. 2015-03-23]. ISSN 1212-5075. Dostupné z: <http://ikaros.cz/node/12275>.

21 Planková, Jindra. *Obecné aspekty vzniku a rozšíření služeb dodávání dokumentů*. Ikaros [online]. [cit. 2015-03-23]. ISSN 1212-5075. Dostupné z: <http://ikaros.cz/node/12275>.

následek zvýšení poptávky po rychlém dodání informací a dokumentů. A právě v této situaci vzniká, nezávisle na činnosti knihoven, nový typ komerčních databází a různých systémů, které se zaměřovaly na zpřístupnění aktuálních informací a zdrojů všeobecně. Zde byl také definován termín "document delivery" a "document delivery service".²²

Meziknihovní výpůjční služby byly v Československu poprvé uzákoněny v roce 1959 a to v zákoně č. 53/1959 Sb., O jednotné soustavě knihoven. Zde bylo v §3 odstavce 1 a 2 definováno:

"1. Knihovny účelně a v souladu se svými úkoly shromažďují potřebnou literaturu, cílevědomě ji šíří mezi obyvatelstvem a provádějí masovou práci s knihou mezi čtenáři. Poskytují čtenářům soustavnou a všestrannou pomoc při výběru a získávání literatury, aby každému občanu bylo umožněno vypůjčit si potřebnou knihu z kterékoli veřejně přístupné knihovny jednotné soustavy.

*2. Aby zlepšily a prohloubily služby čtenářům, knihovny jednotné soustavy a) jsou povinny půjčit a obstarat na požádání jednotlivé knihy, časopisy a jiné sbírkové materiály nebo jejich soubory (meziknihovní výpůjční služba), pokud tomu nebrání zvláštní důvody, b) kde se to jeví účelné, spolupracují, popř. poskytují si vzájemně pomoc při doplňování knihovních sbírek při nákupu nebo výměně literatury, dále v oblasti informační a bibliografické činnosti, v otázkách metodických, při dovozu literatury ze zahraničí a při propagaci literatury, c) mají přednostní právo při získávání knih, časopisů a jiných sbírkových materiálů."*²³

Je zde třeba zdůraznit, že jistá spolupráce mezi knihovnami byla obvyklá již před vydáním toho zákona. Velmi důležitý je fakt, že zákon č. 53/1959 Sb. zde meziknihovní výpůjční službu jmenovitě zmiňuje, což jí, nejen dodalo na důležitosti, ale také tím byla ustanovena jako konkrétní úkol a povinnost pro spolupráci mezi knihovnami. Jako další dokument z této doby, který naznačil další směr spolupráce knihoven, byla vyhláška č. 51/1963 Sb., O evidenci knihoven jednotné soustavy, o meziknihovní výpůjční službě a o přednostním právu knihoven při získávání literatury, časopisů a jiných sbírkových materiálů.²⁴

V průběhu dalších let a desetiletí se žádná velká změna nekonala. Zlom přišel až po roce 1989. V té době totiž dochází k určité krizi v oblasti poskytování meziknihovních výpůjčních služeb knihoven. Za možnou příčinu lze považovat dodržování stále platných a nastavených pravidel z let dřívějších. Vrcholem snah po změně a aktualizaci těchto pravidel a metod bylo v roce 1999 vydání nových Zásad meziknihovních výpůjčních služeb v ČR. Ten říká, že: *"jsou komplexem odborných, organizačních a technických činností, které uskutečňují knihovny mezi sebou s cílem zpřístupnit svým uživatelům knihovní fondy knihoven bez ohledu na místo jejich uložení. Jsou standardní službou knihoven. Jsou založeny na principu reciprocity, z něhož pro*

22 Planková, Jindra. *Obecné aspekty vzniku a rozšíření služeb dodávání dokumentů*. Ikaros [online]. [cit. 2015-03-23]. ISSN 1212-5075. Dostupné z: <http://ikaros.cz/node/12275>.

23 Národní shromáždění Republiky Československé. Zákon ze dne 9. července 1959 č. 53/1959 Sb. jednotné soustavy knihoven (knihovnický zákon). Dostupné z: http://ipk.nkp.cz/legislativa/01_LegPod/knihovni-zakon-257-2001-sb.-a-navazne-provade-ci-prepisy/Knihovnický_zákon.htm

24 Planková, Jindra. *Tradiční metody užití knihovních materiálů*. Ikaros [online]. [cit. 2015-03-12]. ISSN 1212-5075. Dostupné z: <http://ikaros.cz/node/12335>.

*zúčastněné knihovny vyplývá povinnost poskytovat MVS z vlastních fondů, jsou-li o ně požádány."*²⁵

V roce 2001 je vydán nový knihovní zákon, zákon č. 257/ 2001 Sb., O knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb. Ten rozumí "*meziknihovními službami soubor výpůjčních, informačních a reprografických služeb, které mezi sebou uskutečňují knihovny s cílem zpřístupnit svým uživatelům knihovní dokumenty bez ohledu na místo jejich uložení,*"²⁶ čímž reaguje a ustanovuje nové využívání termínu meziknihovní služby a meziknihovní výpůjční služby. V roce následujícím, tedy v roce 2002, Národní knihovna ČR vydává nové Metodické pokyny pro meziknihovní služby v České republice, které dále přispívají ke správnému fungování těchto služeb, nevyjímaje meziknihovní výpůjční službu definovanou jako jednu z meziknihovnických služeb.

25 Doporučení Ústřední knihovnické rady ze dne 15. 3. 1999. *Zásady meziknihovnických výpůjčních služeb v ČR.* [cit. 2015-03-26] Dostupné z: <http://www.vkol.cz/cs/dokumenty/knihovni-obzor/ko-1999-2/clanek/zasady-meziknihovnich-vypujcnych-sluzeb-v-cr/>.

26 Zákon 257/2001 Sb., O knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon). § 2 písm. d). [cit. 2015-03-15]. Dostupný z: http://ipk.nkp.cz/legislativa/01_LegPod/knihovni-zakon-257-2001-sb.-a-navazne-provadeci-prepisy/Zakon257.htm.

3 Konkurenti meziknihovní výpůjční služby

S vývojem informační a výpočetní technologie a s vývojem telekomunikačních sítí, se rovněž rozvíjí i možnosti získávání informací a dokumentů. I díky tomu by se mohlo zdát, že jsou tradiční meziknihovní služby zatlačovány do pozadí službami spojenými s elektronickým dodáváním dokumentů. Ale *"tak jako video a DVD nevedly k úplnému uzavření kin a divadel, tak také nástup informačních a telekomunikačních technologií do knihovnictví nevedl k jeho zániku, ale naopak značnému posílení a vytvoření důležité základy pro další rozvoj celého oboru."*²⁷

V současné době jsou knihovny, kvůli značně omezenému rozpočtu a zvyšování cen knižní produkce a vysokým cenám předplatného časopisů, nuceny omezovat doplňování svých fondů. Dalším důvodem je již výše zmiňovaný rychlý rozvoj dalších možností na získání dokumentu v jiné, než tradiční fyzické podobě a v neposlední řadě rychlost vyřizování požadavků (tradiční výpůjční služby jsou samozřejmě pomalejší). Možností, jak rychle a kvalitně vyhovět čtenářovu požadavku a přitom ušetřit peníze za nákup žádaného dokumentu, je pro čtenáře získat elektronickou verzi dokument, popřípadě jeho části.

*"Většina uživatelů odborných knihoven je připravena a ochotna zaplatit za služby okamžitého zprostředkování a dodání dokumentů pomocí komerčního dodavatele, než čekat na dodání dokumentu"*²⁸ právě pomocí tradičních výpůjčních služeb (například meziknihovní výpůjční službou) za symbolický poplatek. Aby knihovny i nadále snížily náklady spojené se získáváním těchto elektronických verzí dokumentů, sdružují se do konsorcií a sdružení, která jim kýžené snížení finanční náročnosti umožňují.²⁹

Služby a systémy, které zajišťují dodávání dokumentů, nelze v současnosti jednoznačně kategorizovat. Je zde několik hledisek, podle kterých bychom je mohli roztrždit. Podle způsobu vlastnictví fondu primárních dokumentů, způsobu poskytování elektronických dokumentů, užití metody fyzického dodání dokumentů, způsobu úhrady za elektronické kopie, oborového zaměření, teritoriální působnosti či uživatelského určení. V praxi se setkáváme s různou kombinací těchto cest a hledisek při dodávání dokumentů.³⁰ *"Některé organizace, které se dodávání dokumentů věnují, disponují rozsáhlým fondem, jenž je potom základem pro poskytování uvedených služeb. Další jsou „pouhými“ zprostředkovateli, mají však k dispozici nástroje, které umožňují rychlé vyřízení požadavků uživatelů."*³¹

Současný vývoj navíc vykazuje trend využívání virtuálních fondů a nově vznikají i digitální knihovny. I přes tyto trendy doktorka Planková, která se mimo jiné zabývá problematikou dodávání dokumentů či digitálních knihoven, míní: *"že v následujících letech budeme svědky rozšiřující se nabídky služeb u jednotlivých*

27 Planková, Jindra. *Technické a technologické předpoklady služeb dodávání dokumentů*. Ikaros [online]. [cit. 2015-03-12]. ISSN 1212-5075. Dostupné z: <http://ikaros.cz/node/12317>.

28 Planková, Jindra. *Typologie provozovatelů a poskytovatelů služeb dodávání dokumentů*. Ikaros [online]. [cit. 2015-03-15]. ISSN 1212-5075. Dostupné z: <http://ikaros.cz/node/12360>.

29 Planková, Jindra. *Obecné aspekty vzniku a rozšíření služeb dodávání dokumentů*. Ikaros [online]. [cit. 2015-03-12]. ISSN 1212-5075. Dostupné: <http://ikaros.cz/node/12275>.

30 Planková, Jindra. *Typologie provozovatelů a poskytovatelů služeb dodávání dokumentů*. Ikaros [online]. [cit. 2015-03-15]. ISSN 1212-5075. Dostupné z: <http://ikaros.cz/node/12360>.

31 Tamtéž.

poskytovatelů, kteří budou stále více konkurovat běžným knihovnám a jimi poskytovaným informačním službám. Vždyť již dnes mnohde platí, že stále více služeb je zpřístupňováno přímo koncovému uživateli; vyhledávání v databázích a následné objednávání dokumentu je možné provádět z domova, či od pracovního stolu a není nutné ztrácet čas s cestováním za informačními materiály."³²

3.1 České projekty konkurující meziknihovní výpůjční službě

Konkurence dokumentových dodavatelských služeb v České republice není tak široká jako v zahraničí, ale i my zde máme několik projektů, které tuto službu zajišťují. Liší se svou přístupností, tematickým zaměřením, možnostmi zpřístupnění fondů apod. Vybrala jsem dva české systémy dodávání dokumentů, kdy oba jsou přístupné běžnému uživateli a patří tak k známějším na českém informačním trhu.³³

3.1.1 Elektronické dodávání dokumentů Národní knihovny ČR (eDDO)

Tento projekt vznikl v rámci projektu Referenční centrum Národní knihovny České republiky - brána do světa informací, za podpory Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. V roce 2002 začal projekt fungovat v prozatímním provozu (určený pouze pro instituce), od roku 2004 už mohli tuto službu začít využívat i jednotlivci.

eDDO je "dodavatelské centrum pro společenské a přírodní vědy poskytuje službu dodávání dokumentů nebo jejich tiskových nebo elektronických kopií z fondů knihoven zúčastněných v systému eDDO."³⁴ Národní knihovna ČR v tomto systému vystupuje v roli správce projektu eDDO. Dalšími účastníky jsou tzv. digitalizační pracoviště, tedy knihovny, které se rozhodly zpřístupňovat své fondy a digitální kopie dokumentu v nich uložených i dalším uživatelům, než jen svým vlastním. eDDO je založená na tzv. principu just-for-you-digitizing. Jde tedy o vytvoření digitální kopie dokumentu určené právě a jedině pro uživatele, který si daný dokument objednal. V souvislosti s touto skutečností, je kladen velký důraz na ustanovení autorského zákona, která jsou v každé smlouvě, k níž se jednotlivec (popřípadě instituce) zavazuje. Služba, kromě částí knih (20 stran na objednávku), článků z periodik a dokumentů z Digitální knihovny (vydané méně než před 100 lety), vyřizuje také žádosti o mezinárodní meziknihovní služby. Standardní lhůta pro vyřízení požadavku je 48 hodin. Velmi důležité je přesné odcitování žádaného dokumentu. Možnost využívání této služby je podmíněnou vytvořením uživatelského konta v tzv. servisním centru eDDO, kterým je Národní knihovna ČR.³⁵

3.1.2 Virtuální polytechnická knihovna (VPK)

Virtuální polytechnická knihovna je projektem Národní technické knihovny. Je určitým pokračováním a nadstavbou projektu Integrované virtuální knihovny Státní

32 Planková, Jindra. *Typologie provozovatelů a poskytovatelů služeb dodávání dokumentů*. Ikaros [online]. [cit. 2015-03-15]. ISSN 1212-5075. Dostupné z: <http://ikaros.cz/node/12360>.

33 Planková, Jindra. *Nabídka systémů a služeb dodávání dokumentů v České republice*. Ikaros [online]. [cit. 2015-03-13]. ISSN 1212-5075. Dostupné z: <http://ikaros.cz/node/12470>.

34 Národní knihovna České republiky. Co je eDDO [online]. [cit. 2015-03-13]. Dostupné z: <http://www.nkp.cz/sluzby/eddo-kr>

35 Roškotová, Petra. Černá, Helena. *Elektronické dodávání dokumentů v NK ČR*. Ikaros [online]. [cit. 2015-03-16]. ISSN 1212-5075. Dostupné z: <http://ikaros.cz/node/11489>.

technické knihovny v Praze. Projekt Virtuální polytechnické knihovny začal v roce 2000. Po zkušebním provozu a testování od roku 2001 slouží veřejnosti.³⁶

V projektu je dnes zapojeno celkem 40 institucí, které poskytují služby v rámci Virtuální polytechnické knihovny ze svých fondů (například z dále zmiňovaných knihoven z Plzně jde o Studijní a vědeckou knihovnu Plzeňského kraje a Univerzitní knihovnu, přesněji Knihovnu Bory). Dále je do projektu zapojeno 15 institucí, které své fondy připojily do souborného katalogu Virtuální polytechnické knihovny, ale své služby nabízejí prostřednictvím tradičních meziknihovních služeb (z dále zmiňovaných knihoven z Plzně jde o Knihovnu Západočeského muzea v Plzni a Univerzitní knihovnu, přesněji Ekonomickou knihovnu).³⁷

Přes Virtuální polytechnickou knihovnu může registrovaný uživatel za úhradu objednávat dokumenty, články nebo využít službu "current contents", díky které získává uživatel obsah nového čísla vybraného časopisu. Objednaný dokument může uživatel získat v elektronické podobě (například ve formátu PDF), nebo tradičnější formou tištěné kopie zaslané například poštou. Jak jsem již výše zmínila, registrovaní uživatelé mohou objednávat dokumenty i z fondů jiných než zapojených knihoven prostřednictvím meziknihovních služeb (jak ve vnitrostátním, tak mezinárodním měřítku).³⁸

3.2 Zahraniční projekty konkurující meziknihovní výpůjční službě

3.2.1 British Library Document Supply Service (BLDSS)³⁹

British library document supply service je centrum Britské knihovny pro dodávání dokumentů, které funguje již od roku 1985. Britská knihovna s tímto centrem dosáhla monopolního postavení a dodnes dosahuje velkého rozmachu svých služeb nejen na celém evropském kontinentu, ale i v mezikontinentálním styku, zřízením této „továrny“ na dodávání dokumentů. Projekt British library document supply service neposkytuje již standardní knihovní služby, ale jde již o plně komerční služby, které jsou poskytovány pouze registrovaným uživatelům.⁴⁰

Uživatelé zde mohou získat dokumenty z široké škály typů a druhů dokumentů - knihy, seriály, sbírky z konferencí, noviny, patenty, zvukové záznamy, notové zápisy a spoustu dalších dokumentů. Dodnes pomocí British library document supply service bylo uspokojeno přes 100 milionů obdržených žádostí o dodání dokumentů.⁴¹

Britská knihovna naposledy aktualizovala tento svůj projekt v roce 2013, kdy také získal své nové jméno British library document supply service (z dřívějšího British Library Document Supply Center - BLDSC). Změny se například týkaly obsahu, kde ze stavu 30% elektronických dokumentů a 70% naskenovaných dokumentů, usilují o rovný podíl obou typů dokumentů (s vyhlídkou dále do budoucna o rostoucím počtu

36 Jonáková, Karolina. *Na základech INVIKU se rodí Virtuální polytechnická knihovna*. Ikaros [online]. [cit. 2015-03-14]. ISSN 1212-5075. Dostupné z: <http://ikaros.cz/node/10525>.

37 Národní technická knihovna. Virtuální polytechnická knihovna. Dostupné z: <http://www.techlib.cz/cs/2892-virtualni-polytechnicka-knihovna>.

38 Tamtéž.

39 Změny v BLDSS. Dostupné z: http://www.slideshare.net/sconul/british-library-document-supply-final?qid=0ddf169c-f563-4aeb-a3b3-bf4a46904ca8&v=default&b=&from_search=9

40 Planková, Jindra. *Charakteristika vybraných zahraničních systémů a služeb dodávání dokumentů*. Ikaros [online]. [cit. 2015-03-18]. ISSN 1212-5075. Dostupné z: <http://ikaros.cz/node/12461>.

41 Britská knihovna. O nás. Dostupné z: <http://www.bl.uk/>.

elektronických dokumentů). Další změny se týkaly kvality poskytovaných dokumentů, které do té doby byly vždy jen černobílé. Asi dvě nejvýznamnější změny se týkají doručování objednaných dokumentů (mimo jiné uživatelé získaly možnost okamžitého získání dokumentu) a plateb (například rozlišení cen pro dokumenty elektronické a naskenované).⁴²

42SlideShare. British Library Document Supply [online]. [cit. 2015-03-18]. Dostupné z: http://www.slideshare.net/sconul/british-library-document-supply-final?qid=0ddf169c-f563-4aeb-a3b3-bf4a46904ca8&v=default&b=&from_search=9.

4 Meziknihovní výpůjční služba v Plzni

Pro praktickou ilustraci vývoje a změn v zájmu o meziknihovní výpůjční služby v knihovnách se zaměříme na 4 knihovní instituce zde v Plzni. Přesněji na Univerzitní knihovnu Západočeské univerzity v Plzni, Studijní a vědeckou knihovnu Plzeňského kraje, Knihovnu města Plzně a Knihovnu Západočeského muzea v Plzni. Knihovnu si vždy nejdříve představíme a poté se blíže podíváme na vývoj v jednotlivých institucích.

4.1 Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje (SKV PK)

Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje využívá automatizovaný knihovnický systém Aleph. Mimo jiné má pro tento systém zakoupený i modul Meziknihovní výpůjční služba, který však pro samotný proces této své služby nevyužívá.⁴³ Z původních přibližně 134.000 knihovních jednotek měl knihovní fond k 31. prosinci roku 2013 celkem 1.901.524 knihovních jednotek.⁴⁴

4.1.1 Historie knihovny

Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje (SVK PK) byla založena 1. ledna 1950 Ministerstvem školství, věd a umění jako Státní studijní knihovna. Usnesení vlády o jejím založení je z 28. února téhož roku. Toto usnesení také upravilo oficiální datum založení knihovny. Impulzem pro založení této instituce bylo poválečné založení několika vysokých škol. Za své prostory dostala komplex budov kláštera dominikánek, které obývá do dnešní doby.⁴⁵

V 50. letech se SVK PK stala správcem a později i příjemcem konfiskovaných knihovních fondů klášterních knihoven, díky nimž získala významné historické fondy. Ty nejcennější knihy byly později opět sestaveny do původních celků. Příkladem může třeba být knihovna Františkánského kláštera v Plzni obsahující 187 prvotisků a 3.500 vzácných starých tisků, která je jako celek zachována pod správou právě SVK PK.⁴⁶

V minulosti knihovna disponovala i úplným povinným výtiskem, dnes je tomu však jinak. Z původního práva povinného výtisku na vyžádání, které od roku 1949 měla Knihovna Městského historického muzea, které vznikem SVK PK roku 1950 přešlo právě na tuto instituci, se roku 1963 změnilo na právo úplného povinného výtisku, o které zákonem o neperiodických publikacích z roku 1996 přišla a byl zachován jen nárok na regionální povinný výtisk a nárok na povinný výtisk periodických publikací, které má dodnes.⁴⁷

Knihovna také postupně zaváděla speciální služby a pracoviště. Například v roce 1978 byl založen hudební kabinet či Knihovna pro nevidomé. O rok později, tedy roku 1979, byla vytvořena speciální studovna pro bibliografické, rešeršní a speciální technické informace. V roce 2001 pak bylo v knihovně otevřeno regionální výukové

43 Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje. *O knihovně*. Dostupné z: <http://www.svkpl.cz/cs/o-knihovne/historie-knihovny/>.

44 Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje. *Roční zpráva za rok 2013*. Dostupné z: <http://www.svkpl.cz/files/rocní-zpráva-za-rok-2013.pdf>.

45 Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje. *O knihovně*. Dostupné z: <http://www.svkpl.cz/cs/o-knihovne/historie-knihovny/>.

46 Tamtéž.

47 Tamtéž.

centrum, které má za úkol vzdělávat především knihovníky v používání nových informačních a komunikačních technologií.

Mezi další velké mezníky v rozšiřování služeb nabízených SVK PK je otevření Rakouské knihovny roku 1995, v roce 1998 pak Německé knihovny Goethe-Institutu. Roku 2002 přešla pod správu SVK PK také například Anglická knihovna podporovaná Britskou radou. S rozšiřováním fondu knihovny docházelo k problémům s místem pro skladování knih. SVK PK tak v roce 2001 získala nové skladovací prostory pro uložení přibližně 500.000 svazků knih v bývalých kasárnách na Borech, kam postupně převezla uložené fondy například z Chotěšovského kláštera či ze zámku v Křimicích. Ty byly, i přes nevhodné podmínky pro skladování knih, k tomuto účelu společně s dalšími místy v Plzni a okolí využívány.⁴⁸

S měnicími se letopočty se také měnilo i jméno knihovny a od roku 2001, kdy se knihovna po deseti letech vrátila po vzniku nových krajů právě pod vedení Plzeňského kraje, získala knihovna své současné jméno Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje.

4.1.2 Vývoj zájmu o meziknihovní výpůjční službu

Roční zprávy, které obsahují i statistiky zaznamenávají zájem o jednotlivé služby knihovny, jsou volně dostupné na webových stránkách Studijní a vědecké knihovny v sekci Základní dokumenty knihovny. Knihovna zveřejňuje celkovou zprávu. Nejen tedy statistiky, ale celkové vyhodnocení činnosti knihovny v daném roce. Na níže přiloženém Graf 1 je zpracován vývoj zájmu o tuto službu. Informace z roku 2005 se nepodařilo získat.

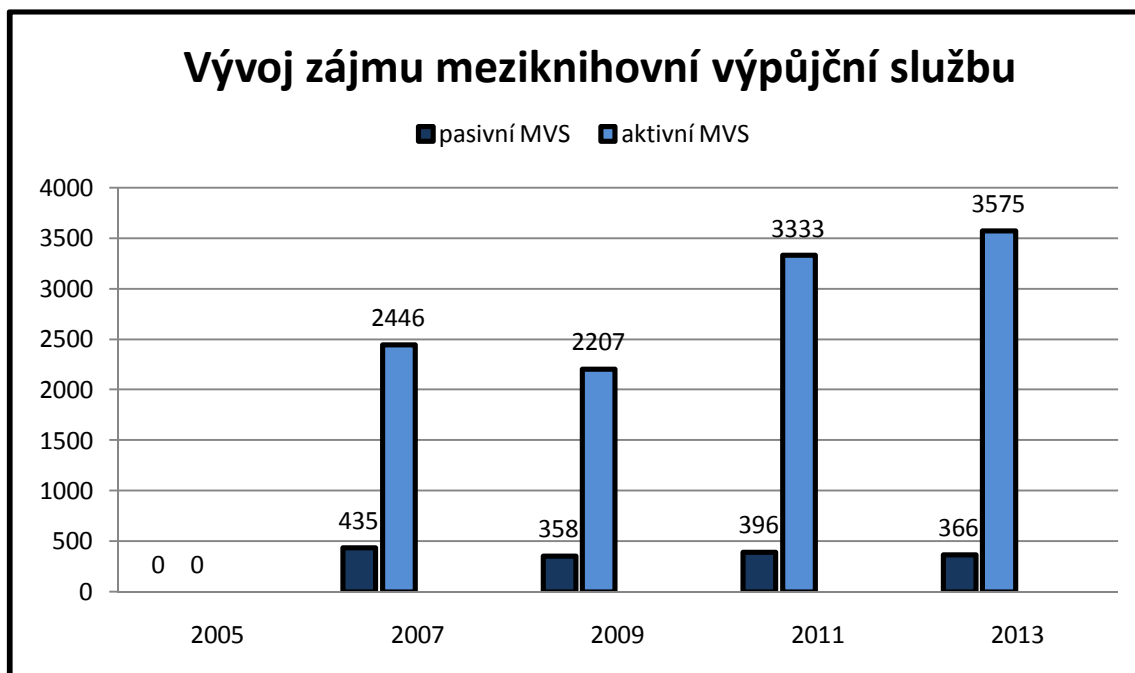
Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje celkově zaznamenává každoročně narůstající zájem o meziknihovní výpůjční služby. Co se týče aktivní meziknihovní výpůjční služby, na Graf 1 můžeme vidět stálý nárůst zájmu o tuto službu. I když přírůstek v každém z těchto vybraných let se pokaždé pohybuje kolem 20.000 knihovních jednotek, zájem o dokumenty z jiných knihoven je značný. Situace by se dala přičíst změně v "politice" Studijní a vědecké knihovny Plzeňského kraje, která začala budovat poměrně rozsáhlý fond beletristické literatury pro volný výběr.

Na Graf 1 dále můžeme sledovat klesající zájem o pasivní meziknihovní výpůjční služby, který můžeme připsat neustále se rozšiřující nabídce elektronických volně dostupných či licencovaných zdrojů. Na základě rozvoje technologií a změny potřeb čtenářů mnohé knihovny zakupují elektronické licencované zdroje. A nejen to, rozšiřuje se i nabídka volně dostupných elektronických databází a zdrojů, ke kterým čtenáři nepotřebují knihovny.

Vzhledem k měnícím se potřebám čtenářů i Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje rozšiřuje svou nabídku elektronických licencovaných zdrojů, aby tak obstála při vyřizování požadavků od čtenářů. Mezi elektronicky licencované zdroje nabízené Studijní vědeckou a studijní knihovnou Plzeňského kraje patří například SpringerLink, Web of Science, ProQuest Central, EBSCOhost, Library PressDisplay a mnoho dalších.⁴⁹

48 Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje. *O knihovně*. Dostupné z: <http://www.svkpl.cz/cs/o-knihovne/historie-knihovny/>.

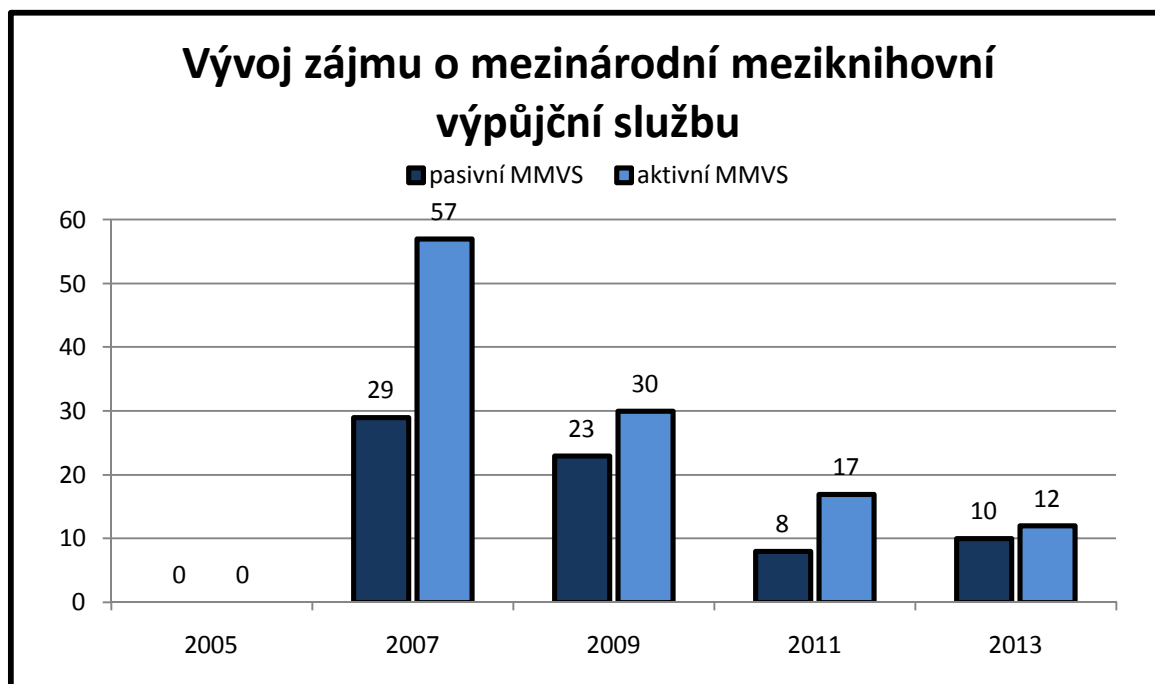
49 Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje. Informační a elektronické zdroje. Dostupné z: <http://svkpl.cz/cs/sluzby/informacni-a-elektronicke-zdroje/>.

Graf 1 Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje MVS

Mimo vnitrostátní meziknihovní výpůjční služby Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje nabízí i mezinárodní meziknihovní výpůjční službu. Jak jsem zjistila, Knihovna města Plzně své čtenáře odkazuje na Studijní a vědeckou knihovnu, pokud žádají knihu ze zahraničí. Kvůli své velikosti, povaze a poloze knihovny je Studijní a vědecká knihovna jedno z krajských center pro meziknihovní služby. Je to i díky regionálnímu povinnému výtisku, kterým knihovna disponuje a díky němuž v sobě knihovna shromažďuje regionální neperiodickou tvorbu. Na Graf 2 tak můžeme sledovat vývoj zájmu o meziknihovní výpůjční služby právě v mezinárodním měřítku.

U pasivní mezinárodní meziknihovní výpůjční služby vidíme na Graf 2 spíše pokles počtu požadavků. Aktivní mezinárodní meziknihovní výpůjční služba dosahuje vrcholu v roce 2007, kdy se počet požadavků přiblížil téměř 60. S následujícími lety, ale zájem opadá.

Graf 2 Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje MMVS

Na knihovnu je kladen vysoký počet požadavků na meziknihovní výpůjční službu. Ta vše zvládá ke spokojenosti jak svých čtenářů, tak jiných institucí i přesto, že nevyužívá modul automatizovaného knihovního systému.

4.2 Univerzitní knihovna Západočeské univerzity v Plzni (UK)

Fond Univerzitní knihovny, jak jej dnes známe, je přístupný čtenářům z řad zaměstnanců či studentů v několika pobočkách. "Základnu" UK tvoří knihovna v areálu Západočeské univerzity na Borech, která má v Plzni i mimo ní (Ekonomická knihovna v Chebu) jednotlivé dílčí knihovny v blízkosti svých fakult. Univerzitní knihovna dnes využívá, stejně jako Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje, automatizovaný knihovnický systém Aleph, ve kterém využívá i modul Meziknihovní výpůjční služba.⁵⁰

Univerzitní knihovna měla ve všech svých pobočkách, v Plzni i mimo ní, k 31. prosinci roku 2014 celkem 514.368 knihovních jednotek.⁵¹

4.2.1 Historie knihovny

Historie Univerzitní knihovny je v začátcích svého fungování spojena především s Vysokou školou strojní a elektrotechnickou. Knihovna VŠSE sídlila od roku 1952 v prostorách v sadech Pětatřicátníků, které dnes slouží jako dílčí knihovna UK pro fakulty právnickou a filozofickou.⁵²

V roce 1991 byla založena Západočeská univerzita a z dosavadní VŠSE vznikly její fakulty elektrotechnická a strojní. Další nově vzniklé fakulty na sebe nenechaly dlouho čekat a tak postupně vznikla například fakulta ekonomická, filosofická či fakulta aplikovaných věd a další. Společně s nimi vznikaly i další dílčí knihovny sloužící

⁵⁰ Univerzitní knihovna. *Z historie*. Dostupné z: <http://knihovna.zcu.cz/knihovny-studovny/>.

⁵¹ Univerzitní knihovna. *Statistiky*. Dostupné z: <http://knihovna.zcu.cz/about/statistiky.html>.

⁵² Univerzitní knihovna. *Z historie*. Dostupné z: <http://knihovna.zcu.cz/knihovny-studovny/>.

fakultám. Po roce 1991 si knihovna změnila jméno. Nejdříve na Ústřední knihovna, později pak na Technická knihovna.⁵³

Roku 1998, přesněji 1. července 1998, vznikla Univerzitní knihovna jako celek. Až v roce 2001 pro ni byla dokončena nová budova v areálu Západočeské univerzity na Borech, kam se mimo jiné přestěhovala Technicko-ekonomická knihovna (původně Technická knihovna přejmenovaná roku 1997). Nové jméno, které zůstalo do dnes, pak získala roku 2006 a zní Knihovna Bory.⁵⁴

Nesmíme ale zapomenout i na další postupně se integrující knihovny. Vezměme si například knihovnu Fakulty pedagogické. Ta vznikla původně jako Ústřední knihovna Vyšší pedagogické školy (1. 4. 1956) a její fond byl sestaven z několika katedrálních knihoven. Její sídlo bylo ve Veleoslavínově ulici. V roce 1964 se knihovna přestěhovala a to do budovy bývalého reálného gymnázia, což je lokalita, kde sídlí dodnes (Klatovská třída). Dříve než se knihovna přidala k ostatním dílčím knihovnám ZČU, koupila vlastní knihovnický systém TINLIB. V roce 1997 se připojila k ostatním a přešla na automatizovaný knihovnický systém Aleph. Ten univerzita koupila roku 1995 a všechny knihovny se do něj postupně zapojovaly a společně začaly vytvářet katalog. Propojily díky tomu i své výpůjční protokoly.⁵⁵

S příchodem nového milénia do knihovny přišlo mnoho změn. V roce 2004 byla nově otevřena studovna v Husově ul. s literaturou především pro studenty Fakulty ekonomické. O vlastní studovnu usilovala již od svého vzniku například i Fakulta filozofická. Z důvodu nedostatku prostorů byla zřízena původně v Husově ul., ale poté se několikrát stěhovala. Zásadní řešení situace přinesla až nově vzniklá Filozofická a právnická knihovna v sadech Pětatřicátníků vybudovaná v roce 2007. Další studovna pro Fakultu filozofickou pak byla vytvořena v Sedláčkově ulici. Změny se dotkly i Fakulty pedagogické, pro kterou v prostorách budovy na Klatovské ulici vznikla v přízemí nová moderní plocha pro volný výběr a studovnu. V prvním patře se dosavadní studovna změnila na studovnu periodik. V roce 2008 přibyla ještě Knihovna zdravotnických studií, která vznikla společně s celou Fakultou zdravotnických studií z původní Soukromé vysoké školy zdravotnické.⁵⁶

Jako výsledek projektu RIPO: Rozšíření informační podpory výzkumu a vývoje v rámci programu Výzkum a vývoj pro inovace, byla umožněna přístavba nového křídla pro Univerzitní knihovnu v areálu Západočeské univerzity na Borech (v období od července 2011 do prosince 2014). Byla tak rozšířena nejen kapacita studijních míst (nově individuální či skupinové studovny), ale i prostor pro volný výběr. Došlo k zakoupení nového moderního vybavení knihovny jako například notebooků k zapůjčení do studoven, dataprojektorů a nebo například zařízení pro samoobslužné půjčení/vrácení. Důležitá byla i modernizace určitých technických parametrů budovy, která společně s přístavbou umožnila i navýšení skladových prostorů pro potřeby knihovny umístěné v podzemních částech budovy.⁵⁷

53 Univerzitní knihovna . *Z historie*. Dostupné z: <http://knihovna.zcu.cz/knihovny-studovny/>.

54 Tamtéž.

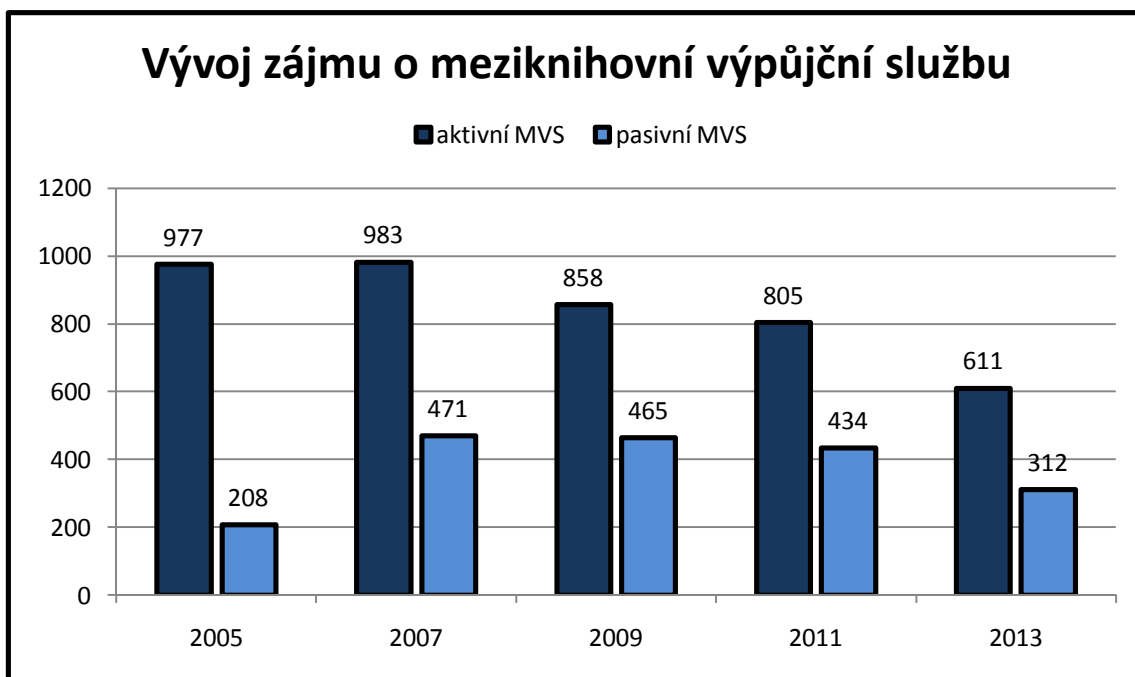
55 Tamtéž.

56 Tamtéž.

57 Tamtéž.

4.2.2 Vývoj zájmu o meziknihovní výpůjční službu

Univerzitní knihovna ZČU v Plzni má statistiky, kde jsou mimo jiné zaznamenány právě i čísla související s meziknihovními službami, volně přístupné na stránkách knihovny.

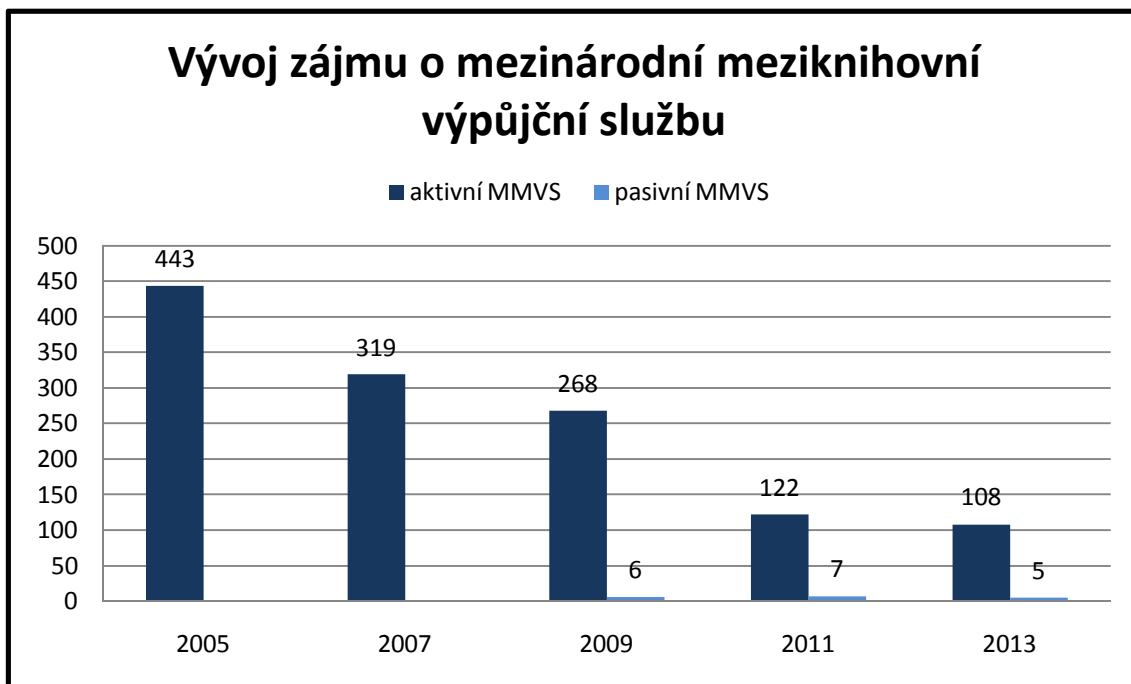

Graf 3 Univerzitní knihovna MVS

Na první pohled je nám z Graf 3 jasné, že zájem o aktivní meziknihovní výpůjční službu v Univerzitní knihovně jako celku se postupně snižuje. V roce 2007 to bylo 983 kladně vyřízených žádostí o meziknihovní výpůjčku, o dva roky později již o více než 100 žádostí méně. Asi největší propad pak nastal v porovnání roků 2011 a 2013, kde propad činil více než 200 žádostí. Většinou si službu žádají čtenáři Knihovny Bory - ve všech letech více než 70% žádostí je právě skrze tuto knihovnu. Zbývajících přibližně 30% tvoří Knihovna pedagogická a Knihovna právnická a filozofická. Zájem čtenářů z ostatních poboček Univerzitní knihovny je samozřejmě také je, ale v porovnání se stovkami či desítkami je to zde pouze v řádech jednotek.

Vývoj zájmu o pasivní meziknihovní výpůjční službu měl poněkud jiný vývoj. V roce 2007 vidíme vrchol zájmu o tuto službu. S počtem 471 kladně vyřízených žádostí překonala předchozí rok o více, než 250 žádostí. Jde o opravdu velký nárůst zájmu. V následujících letech můžeme vidět pokles zájmu o meziknihovní výpůjční službu. V letech 2009 a 2011 jde o pokles téměř zanedbatelný (pokles se pohybuje v průměru okolo 22 žádostí). Propad za rok 2013 je však již citelnější. Pokles zde je o více než 100 žádostí.

Univerzitní knihovna, stejně jako Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje, mimo vnitrostátní meziknihovní výpůjční služby, zajišťuje tuto službu i na mezinárodní úrovni. Ze statistik jsou však, za první dva vybrané roky, přístupné pouze informace o aktivní mezinárodní meziknihovní výpůjční službě. Za zbývající roky jsou informace i o pasivní části této služby. Vývoj zájmu o mezinárodní meziknihovní výpůjční službu v Univerzitní knihovně můžeme sledovat na Graf 4.

Graf 4 Univerzitní knihovna MMVS

Mezi "stálými zákazníky" této služby jsou čtenáři Knihovny pedagogické a Knihovny Bory. Ti totiž tvoří většinu požadavků na mezinárodní meziknihovní výpůjčky. Čtenáři z ostatních knihoven univerzity tvoří menšinový počet žádostí. Jak na Graf 4 vidíme, pokles u aktivní části této mezinárodní služby činí každoročně v průměru přes 100 žádostí. V posledních dvou zobrazovaných letech je počet žádostí téměř vyrovnaný. Pokles je tak v posledním zobrazovaném roce "pouhých" 14 žádostí.

Jak jsem již zmiňovala, informace o pasivní mezinárodní meziknihovní výpůjční službě v prvních dvou letech zobrazovaných v Graf 4 nejsou dostupné. V ostatních třech zobrazovaných letech již statistické informace zveřejněny jsou. Počty žádostí na tuto službu z Univerzitní knihovny jsou však naprosto minimální (řádově pouze v jednotkách). Žádány o své dokumenty byly i Knihovna Bory, Knihovna ekonomická, Knihovna pedagogická i Knihovna právnická a filozofická.

4.3 Knihovna města Plzně (KMP)

Zástupcem univerzální veřejné knihovny je v Plzni Knihovna města Plzně. Ta je, díky svému vysokému počtu dílčích knihoven a speciálních pracovišť (22 poboček, Hudební a internetová knihovna, Studovna a Pojízdna knihovna), vždy nablízku svým

čtenářům. Knihovna města Plzně má automatizovaný knihovnický systém Clavius a modul MVS pro vyřizování požadavků této služby využívá.⁵⁸

V jejím fondu, který k 31. prosinci roku 2013 měl 483.406 knihovních jednotek⁵⁹, čtenáři najdou nejen knihy, časopisy či noviny, ale i audiovizuální dokumenty (Hudební a internetová knihovna) a zastoupena je v něm jak krásná, tak i odborná literatura (specializace na literaturu ze společenskovedních oborů, zejména jazykovědy, literární vědy a kultury všeobecně). Zajímavostí je i fond regionální literatury a informační fond orientovaný na Plzeň a okolí.⁶⁰

4.3.1 Historie knihovny

Knihovna města Plzně vznikla roku 1876 jako Obecná knihovna města Plzně a patří tak k nejstarší kulturním institucím našeho města. Větších změn se dočkala až po čtyřiceti letech, tedy roku 1916, kdy k ní byla přičleněna Lidová čítárna města Plzně. Od roku 1919 pak začaly vznikat první pobočky, nejdříve z předměstských knihoven, později z převzatých knihoven v připojených částech. V roce 1921 byla, podobně jako Lidová čítárna města Plzně, přičleněna i Husova dětská knihovna. V této chvíli se fond z původních 3.800 knihovních jednotek (po prvním roce své činnosti) značně rozšířil na více než 29.000 knihovních jednotek.⁶¹

V 50. letech knihovnu pod svou správu dostal Krajský národní výbor v Plzni, čímž knihovna dosáhla krajské působnosti (r. 1954 - knihovna vlastní dva bibliobusy, které zajišťují výpůjční služby po kraji). Do současné doby se správce knihovny změnil ještě několikrát. Dnes je jejím zřizovatelem Magistrát města Plzně. K jejímu přemístění do prostorů v ulici Bedřicha Smetany, kde sídlí dodnes, došlo roku 1960. Od roku 1970 pak získala své dnešní jméno Knihovna Města Plzně.⁶²

Od roku 1981 pak začala knihovna fungovat podle nového organizačního řádu. Ten dával největším pobočkám v obvodech města status obvodní knihovny, k nimž byly přičleněny další pobočky. Na tomto základě tak v roce 1983 zahájila svoji činnost například Obvodní knihovna Lochotín, v jejichž prostorách bylo později otevřeno nové hudební oddělení (roku 1987).⁶³

Po roce 1989, v nově nastolených politických a sociálních podmínkách, postupně docházelo ke změnám, rozšiřování a začaly vznikat také další pobočky knihovny - například pobočka v Lobzích roku 1991, nebo v roce 1992 pobočka na Košutce a na Světovaru. V roce 1992 byla otevřena v budově knihovny v ulici Bedřicha Smetany Polanova síň, která dodnes slouží jako společenská místnost pro kulturně-výchovnou činnost. Od roku 1996 zajišťovaly výpůjční služby v okrajových částech města tzv. bibliobusy. V prostorách 1. ZŠ v Bolevci vznikla roku 1998 knihovna nového typu⁶⁴ sloučením dřívějších poboček knihoven na Košutce a v Bolevci.⁶⁵

58 Knihovna města Plzně. *O knihovně*. Dostupné z:

<http://www.knihovna.plzen.eu/oknihovne.php#historie>.

59 Knihovna města Plzně. *Výroční zpráva 2013*. Dostupné z:

<http://www.knihovna.plzen.eu/oknihovne.php#zpravy>

60 Knihovna města Plzně. *O knihovně*. Dostupné z:

<http://www.knihovna.plzen.eu/oknihovne.php#historie>.

61 Tamtéž.

62 Tamtéž.

63 Tamtéž.

64 nového typu proto, že plnila i funkci školní knihovny 1. ZŠ.

Mezi milníky v historii knihovny patří například roku 1999 založení M-klubu při obvodní knihovně Skvrňanech. V průběhu roku 2000 došlo ke sloučení knihovny na Slovanech a knihovny na Světovaru a vznikla nová Obvodní knihovna Slovany, vedle které od roku 2005 sídlí Hudební a internetová knihovna. Ta vznikla rozšířením původního hudebního oddělení z lochtínské knihovny. Od roku 2001 pak dochází k postupnému přechodu větších poboček na jednotný automatizovaný systém Clavius. Od roku 2005 začíná automatizace i menších poboček. Během celého tohoto procesu dochází většinou jak k rozšíření služeb, počínaje prodloužením jejich otevírací doby či zpřístupněním internetu pro čtenáře, tak k modernizaci či rozšíření prostorů jednotlivých knihoven. Několikrát dochází i k přestěhování celé pobočky. Příkladem budiž nucené stěhování Oblastní knihovny Bory v roce 2001, kdy se knihovna musela přestěhovat z III. polikliniky do prostor Střední průmyslové školy strojnické na Klatovské třídě. Její zdejší prostory jsou sice menší, knihovna však získala nové vybavení a díky blízkosti škol (kromě Střední průmyslové školy strojnické je tu také Střední odborná škola profesora Švejcara⁶⁶) získala nové příležitosti k činnostem a k akcím zaměřeným na mládež.⁶⁷

V roce 2007 byla uvedena do provozu nová pojízdná knihovna, která nahradila původní bibliobus. Vybavena je automatizovaným knihovním systémem a od roku 2010 je plně propojena s ostatními knihovnami (listopad 2010 - propojení jejich čtenářů ostatními; ukončení procesu propojení výpůjčních služeb KMP). K další modernizaci přispěla v roce 2008 nabídkou Wi-Fi připojení v některých pobočkách a přijetím Plzeňské karty jako jedné z možností čtenářského průkazu. Došlo také k nákupu a výměně technického vybavení knihoven. Postupně proběhla výměna více než 80 počítačů. Byly nakoupeny kopírky, skenery, čtečky knih a nabídka Wi-Fi připojení se rozrostla do dalších provozoven.⁶⁸

Knihovna se všemožně snaží přizpůsobit trendům a vývoji ve společnosti. Došlo ke změně jejích webových stránek, které zvítězily v soutěži Biblioweb 2006 a získaly i další ocenění, Blind Friendly Web. Od roku 2011 se knihovna prezentuje na sociální síti Facebook a může se pochlubit také samostatným heslem v uživateli velmi oblíbené internetové encyklopedii Wikipedia. V témže roce nabídla svým čtenářům nový webový katalog Camren. Následující roky KMP dále pracovala na zviditelnění a propagaci například instalací dotykové obrazovky ve výloze knihovny v ul. Bedřicha Smetany.⁶⁹

Knihovna města Plzně je tak nejen knihovnou, ale stává se také místem setkávání se lidí ať už za účelem zjišťování informací, vzděláváním či kulturními akcemi, které knihovna nabízí (besedy aj). Středisky kulturních pořadů jsou Polanova síň, M-klub a L-klub (obdoba M-klubu, který byl založen roku 2011 knihovnou na Lochotíně). Knihovna se zapojuje i do celkového dění v Plzni a tak vytvořila i program

65 Knihovna města Plzně. *O knihovně*. Dostupné z: <http://www.knihovna.plzen.eu/oknihovne.php#historie>.

66 Střední odborná škola profesora Švejcara mimo jiné nabízí i obor Informační služby - Knihovnictví v rámci něhož studenti chodí na odborné praxe právě i do poboček Knihovny města Plzně.

67 Knihovna města Plzně. *O knihovně*. Dostupné z: <http://www.knihovna.plzen.eu/oknihovne.php#historie>.

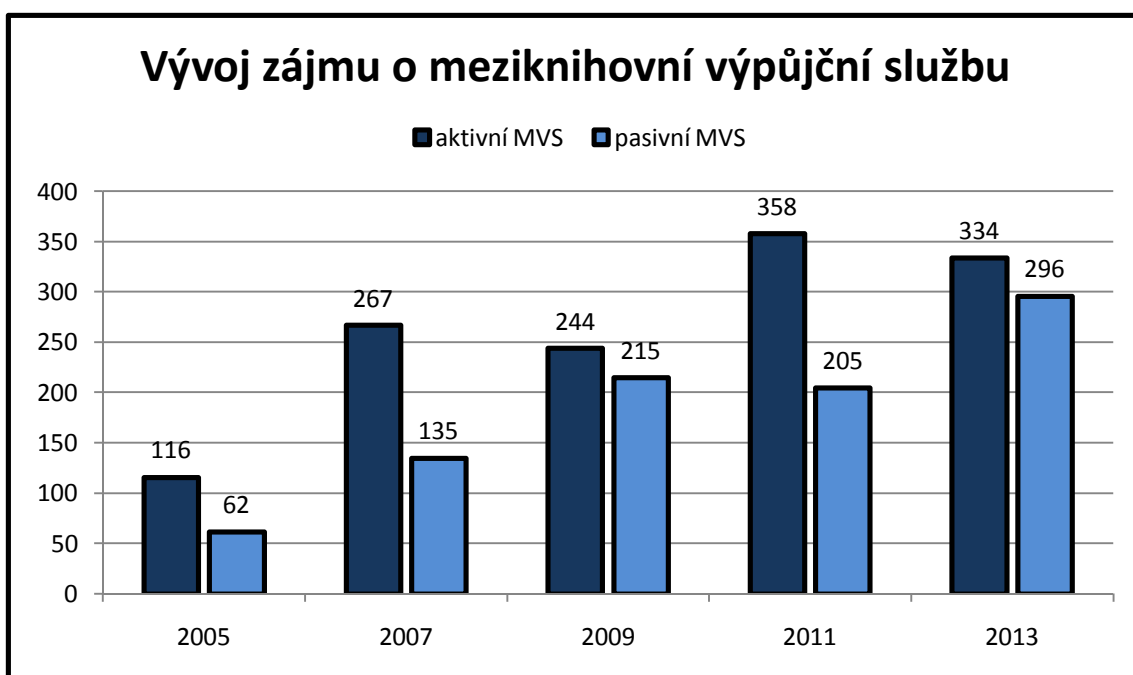
68 Tamtéž.

69 Tamtéž.

"Z Plzně do čtyř světových stran" na podporu a rozšíření povědomí o soutěži Evropské hlavní město kultury.⁷⁰

4.3.2 Vývoj zájmu o meziknihovní výpůjční službu

Knihovna města Plzně, jak jsem již zmiňovala, poskytuje svým čtenářům pouze vnitrostátní meziknihovní výpůjční službu. Čtenáře s žádostmi o mezinárodní meziknihovní výpůjční služby odkazuje na Studijní a vědeckou knihovnu Plzeňského kraje, která jakožto krajské centrum pro meziknihovní služby poskytuje tyto služby jak ve vnitrostátním, tak v mezinárodním měřítku. Graf 5 je tak jediným grafem, který ilustruje vzestupný vývoj zájmu o meziknihovní výpůjční službu v Knihovně města

Graf 5 Knihovna města Plzně MVS

Plzně.

Zájem o aktivní meziknihovní výpůjční službu v Knihovně města Plzně je značný. Vidíme zde nelineární nárůst zájmu o tuto část meziknihovní výpůjční služby jen s minimálními propady v letech 2009 a 2013. Nejvyšší nárůst žádostí vidíme v roce 2007, kdy se počet navýšil o 151 žádostí. Nejvyšší pokles je pak v roce 2013, kdy bylo podáno o 24 žádostí méně.

Na Graf 5 vidíme každoročně se zvyšující počet žádostí o knihovní jednotky (v průměru roční nárůst o 80 žádostí). Jedinou výjimkou je rok 2011, kde došlo k nepatrnému poklesu (o 10 žádostí). Vývoj zájmu o pasivní meziknihovní výpůjční službu je velmi příznivý a motivující. Lze jej připisovat nejen šíři, ale i kvalitě fondu knihovny. Jiné, například menší, knihovny tak využívají fond Knihovny města Plzně jako zdroj literatury, kterou si buď z vlastních finančních prostředků nemohou dovolit či je jim jiným způsobem nedostupná.

⁷⁰ Knihovna města Plzně. *O knihovně.* Dostupné z: <http://www.knihovna.plzen.eu/oknihovne.php#historie>.

4.4 Knihovna Západočeského muzea v Plzni (Knihovna ZČM)

Knihovna Západočeského muzea v Plzni je, jak již sám název napovídá, jedno z oddělení Západočeského muzea v Plzni. Zdejší knihovna patří do kategorie poněkud specifických knihoven - knihoven muzejního typu, a odráží se to přinejmenším ve složení jejího fondu. Ten je rozdělen do několika částí - dílčích fondů. První dva větší celky jsou Sbírkové fondy a Studijní fondy. Každý z těchto fondů je pak ještě dále členěn na dva další fondy.

Sbírkové fondy v sobě skrývají fondy Staré tisky a Regionální literatura. Ty obsahovaly k 31. prosinci roku 2014 celkem 11.159 knihovních jednotek (fond Staré tisky 2.729 knihovních jednotek, fond Regionální literatura 8.430 knihovních jednotek). Dílčí fondy Studijních fondů jsou Základní fond a Fond výměn. Ty obsahovaly k 31. prosinci roku 2014 celkem 77.520 knihovních jednotek (Základní fond 55.261 knihovních jednotek, Fond výměn 22.259 knihovních jednotek). Ve fondu Knihovny Západočeského muzea v Plzni, který celkově k 31. prosinci roku 2014 obsahoval 88.679 knihovních jednotek, tak čtenáři najdou nejen knihy, staré tisky či rukopisy, ale i velké množství odborných časopisů (převážně z přírodovědeckých a společenských oborů).⁷¹

Knihovna využívá automatizovaný knihovnický systém Verbis, modul Meziknihovní výpůjční služba nemá zakoupen. Zůstává zde určitá tradice ručně psaných sešitů určených k uchování záznamů o požadavcích meziknihovní výpůjční služby.

4.4.1 Historie knihovny

Historie Západočeského muzea od svého vzniku do dnešní podoby byla dlouhá a plná zvratů a změn. Celý tento vývoj se pak nejvíce projevil právě na muzejní knihovně.⁷²

Spolek přátel literatury vědy české. To je místo, odkud v 2. polovině 19. století vzešel návrh a snaha o vytvoření muzea, jakožto prostředku pro povznesení kulturního života v Plzni. V této době již fungovala tři velká muzea - v Opavě, v Brně a v Praze. Při zakládání muzea v Plzni měli tedy tvůrci možnost nechat se inspirovat již existujícími. A také se tak dělo. Hlavně z Národního muzea v Praze, pro které roku 1841 František Palacký vypracoval program, kde mimo jiné mluvil o významu a úloze muzejní knihovny. A tak 8. listopadu 1878 byl na schůzi obecního zastupitelstva přijat návrh na zřízení Městského muzea.⁷³

Společně s otázkami o novém muzeu se hned od začátku řešily i otázky muzejní knihovny. Ve svých prvních letech činnosti se knihovna převážně opírala o dary. Nebyl to však jediný způsob rozšiřování knižního fondu. Jedním z prvních úkolů tehdejšího muzejního úředníka bylo opsat nejstarší kroniku o Plzni, zapůjčenou z Českého

71 Knihovna Západočeského muzea v Plzni. Výroční zpráva 2014. Dostupné z: http://www.zcm.cz/sites/default/files/vyrocní_zprava_2014.pdf

72 Šedo, Ila P. *Knihovna Západočeského muzea v Plzni*, s. 50. Dostupné z: http://kramerius.lib.cas.cz/search/i.jsp?pid=uuid:7787634f-285f-4274-a7dc-d93879c73803#periodical-periodicalvolume-periodicalitem-page_uuid:6081830b-3f9e-4a7a-b4ba-094d1d658625.

73 Tamtéž.

zemského muzea v Praze. Z prvních nákupů zmiňme například nákup tisku plzeňského tiskaře Mikuláše Bakaláře z roku 1511.⁷⁴

Další vývoj muzea byl poměrně rychlý. Pod tlakem veřejnosti i dynamicky se rozvíjejícího průmyslu a řemesel přichází myšlenka na osamostatnění průmyslového oddělení dosavadního Městského muzea. To probíhalo od roku 1886 a 7. listopadu 1888 bylo zakončeno ustanovením dvou samostatných ústavů - Městského historického muzea a Muzea umělecko-průmyslového. Rozdělení muzeí znamená také rozdělení knihovny.⁷⁵

Muzeum umělecko-průmyslové dostalo do začátku jen malou část původního fondu Městského muzea. Oproti tomu knihovně Městského historického muzea zůstala převážná většina původního fondu, který i nadále rozšiřovala. Z menších sbírek se staly velké fondy a muzeum prosperovalo a rostlo velmi rychle. Nastaly však potíže s prostory. Roku 1893 tak bylo rozhodnuto o stavbě nové budovy pro potřeby muzea. Ta sice byla již v roce 1901 postavená, ale Knihovna historického muzea byla otevřena veřejnosti až o několik let později, 1. března 1909.⁷⁶

Knihovna historického muzea nadále rozšiřovala svůj fond a stále převažovaly dary. Mezi jedny z nejvýznamnějších patří dar dr. Peiskara z roku 1890 (1.800 svazků), odkaz poslance Františka Schwarce z roku 1906 (6.426 svazků) a nesmíme zapomenout zmínit nejvýznamnější historický celek, který knihovna získala. Je jím dar z roku 1879 od arciděkana Jana Plevky (roku 1909 a 1914 pak následovaly další dary). Knihovna tak získala téměř celou původní knihovnu arciděkanství (soubor prvotisků a starých tisků, bohužel bez rukopisů).⁷⁷

Vedení muzea se snažilo profilovat knihovnu, která by v sobě soustředila fondy dalších plzeňských knihoven. A to se jí vcelku dařilo. Například roku 1911, svěřil Přírodovědný klub muzeu péči o svojí knihovnu (majetková práva zůstala klubu; doplňování, zpracování a půjčování připadlo muzeu). Za obdobných podmínek získalo muzeum do své péče ještě několik knihoven, mimo jiné knihovnu Klubu českých turistů, knihovnu Společnosti pedagogického muzea či Okresní učitelskou knihovnu. Touto cestou se tak, do té doby neveřejné, fondy zpřístupnily široké veřejnosti.⁷⁸

Umělecko-průmyslové muzeum po rozdělení příliš neprosperovalo, stejně tak jeho knihovna. Velký zlom přišel po rozhodnutí postavit novou budovu, která byla otevřena roku 1905. Knihovna umělecko-průmyslového muzea profilovala fond jako zdroj pro odborné i obecné vzdělání například pro řemeslníky a dělníky. I když fond Knihovny umělecko-průmyslového muzea nerostl jako fond Knihovny historického muzea, určitý nárůst zde byl. Za pozornost pak asi nejvíce stojí jazyková pestrost knihovny (tehdejší knihovník tak musel kromě obvyklé znalosti němčiny ovládat i francouzštinu) a počet časopisů.⁷⁹

2. světová válka přerušila rozvoj obou plzeňských muzeí. V těchto krizových letech a za válečného období ustává publikační činnost a přírůstky jsou minimální. Po

74 Šedo, Ila P. *Knihovna Západočeského muzea v Plzni*, s. 50. Dostupné z: http://kramerius.lib.cas.cz/search/i.jsp?pid=uuid:7787634f-285f-4274-a7dc-d93879c73803#periodical-periodicalvolume-periodicalitem-page_uuid:6081830b-3f9e-4a7a-b4ba-094d1d658625.

75 Tamtéž.

76 Tamtéž.

77 Tamtéž.

78 Tamtéž.

79 Tamtéž.

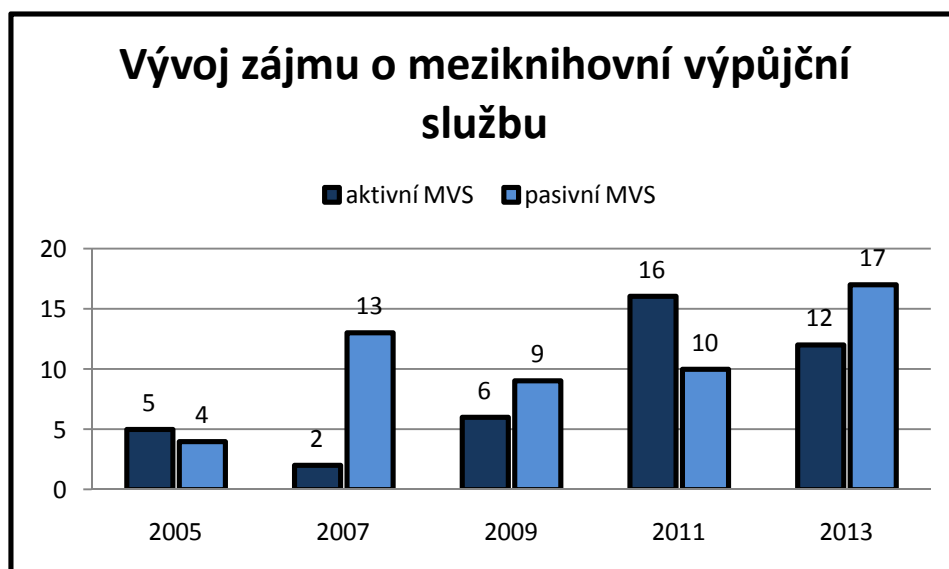
válce se objevily snahy o znovu spojení plzeňských muzeí. 8. března 1948 pak došlo ke sloučení. V následujících letech je z knihovny, nyní již Západočeského muzea, vyčleněn nejdříve městský archiv, později knihovna původního Historického muzea. Knihovně Západočeského muzea tak zůstal jen fond dřívější Knihovny umělecko-průmyslového muzea. Tyto rychlé změny, organizační zmatky a absence knihovníka v sobě předznamenávají těžké období pro muzejní knihovnu.⁸⁰

Velkou změnu můžeme spojit s příchodem knihovnice Heleny Hájkové roku 1965, pod jejíž péčí knihovna začala znovu ožívat. Vznikl nový katalog, nová evidence a začalo se s pravidelným doplňováním fondu. V sedmdesátých letech pak byly vytvořeny dva sbírkové fondy - fond starých tisků a fond regionální literatury, které vznikaly selekcí svazků z knihovního fondu a fyzickým i evidenčním sloučením do celků nových. Postupně se od devadesátých let začal soustřeďovat i zbylý knihovní fond roztržštěný po různých odděleních knihovny.⁸¹

4.4.2 Vývoj zájmu o meziknihovní výpůjční službu

I přesto, že Knihovna Západočeského muzea v Plzni nabízí i službu mezinárodní meziknihovní výpůjční služby, v jejích záznamech najdeme pouhých 7 žádostí na tuto službu. Všechny tyto žádosti spadají do aktivní části této meziknihovní služby.

Na Graf 6 tak můžeme pozorovat vývoj zájmu o meziknihovní výpůjční službu ve vnitrostátním měřítku. Pasivní meziknihovní výpůjční služba má spíše vzrůstající tendenci. I když vidíme, že v roce 2009 došlo k poklesu zájmu, v následujících letech opět zájem stoupá a v roce 2013 můžeme sledovat kulminaci. U aktivní části této meziknihovní služby vidíme pomyslný vrchol v roce 2011. Oproti předchozímu období tak v roce 2011 došlo k více než 100% nárůstu zájmu o tuto službu. V následujících dvou letech ale vidíme opět lehký pokles požadavků. Celkově jde však říci, že knihovna se do procesu meziknihovních služeb zapojuje jak aktivně, tak pasivně na poměrně dobré úrovni.

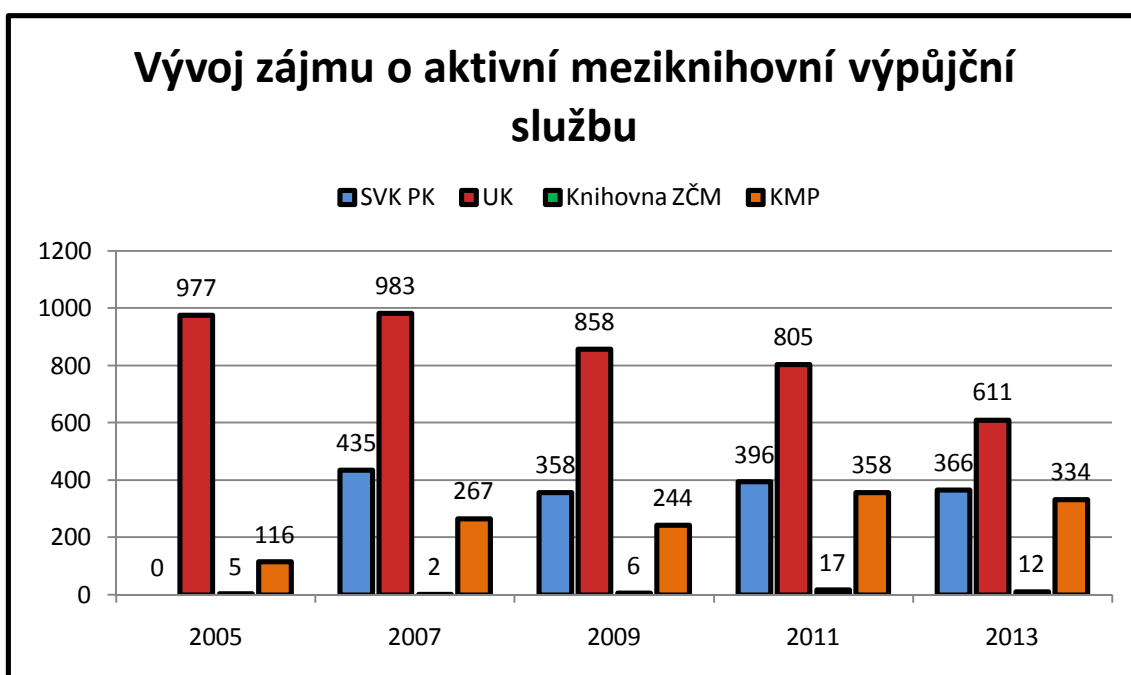
Graf 6 Knihovna Západočeského muzea MVS

80 Šedo, Ila P. *Knihovna Západočeského muzea v Plzni*, s. 50-51. Dostupné z: http://kramerius.lib.cas.cz/search/i.jsp?pid=uuid:7787634f-285f-4274-a7dc-d93879c73803#periodical-periodicalvolume-periodicalitem-page_uuid:6081830b-3f9e-4a7a-b4ba-094d1d658625.

81 Tamtéž.

5 Porovnání zájmu o meziknihovní výpůjční službu v knihovních institucích v Plzni

V této části práce provedeme celkové porovnání zájmu o meziknihovní výpůjční službu ve výše zmíněných knihovních institucích v Plzni. Zvláště se podíváme na vývoj v aktivní složce této služby a následně v pasivní.

Graf 7 Celkové porovnání zájmu o aktivní MVS

5.1 Porovnání aktivní meziknihovní výpůjční služby

Na Graf 7 můžeme vidět, že nejvíce požadavků na aktivní meziknihovní výpůjční službu, tedy nejvíce žádá o dokumenty pro své uživatele, má Univerzitní knihovna. Celkově ale počet požadavků v Univerzitní knihovně klesá. Obdobnou situaci, ne však s tak jednoznačným vývojem, můžeme sledovat i u Studijní a vědecké knihovny Plzeňského kraje.

Snižování počtu žádostí o aktivní meziknihovní výpůjční službu, může být jakousi pochvalou pro knihovnu, ale nutně to tak být nemusí. Nabíedni je hned několik možností. Buď knihovna doplňuje lépe svůj fond tak, že uspokojuje stále větší množství svých uživatelů, popřípadě získává pro své uživatele nové licencované elektronické zdroje. Anebo naopak, uživatelé službu nežadají zde, ale svou potřebu uspokojují buď přes jinou instituci v okolí či přes jinou (například komerční) službu dodávání dokumentů.

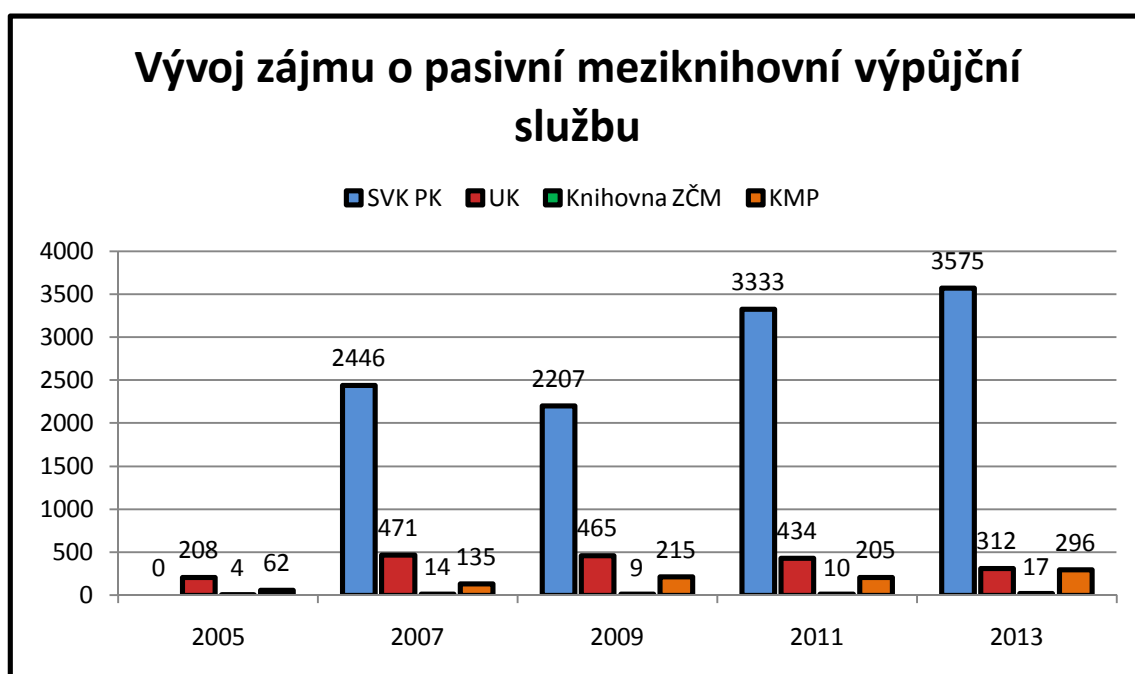
Ideálním, ač nereálným, stavem knihovny je neustále rostoucí poměr ve prospěch žádostí o pasivní meziknihovní výpůjční služby oproti aktivním. V takovém stavu, by knihovna disponovala fondem natolik bohatým, že by její uživatelé nemuseli

vyhledávat potřebné a chtěné dokumenty v jiné knihovně. Jak jsme si ale řekli hned na začátku, žádná knihovna není schopna plně uspokojit veškeré potřeby svého uživatele.

5.2 Porovnání pasivní meziknihovní výpůjční služby

Při prvním pohledu na Graf 8 jasně vidíme, že nejvíce dokumentů je žádáno (pro uživatele jiných knihoven) z fondu Studijní a vědecké knihovny Plzeňského kraje. Žádná ze zbývajících knihoven nedosahuje stejných (či alespoň podobných) počtů žádostí. U ostatních knihoven můžeme vidět spíše upadající zájem o pasivní meziknihovní výpůjční službu. Výjimku tvoří Knihovna města Plzně, která nepřesahuje svým počtem žádostí hodnotu tři sta, ale stále zaznamenává spíše nárůst zájmu o její fond z ostatních knihoven.

Z uvedených informací vyplývá, že jediná Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje se blíží, alespoň částečně, k ideálnímu modelu zmiňovanému výše.

Graf 8 Celkové porovnání zájmu o pasivní MVS

Závěr

Z výše uvedených grafů lze usuzovat, že uživatelé knihoven mají představu o tom, jaké služby jsou jim nabízeny, ale není tomu tak vždy. A tak nedostatečná propagace a špatné informování, i o takto základních službách knihoven, situaci značně ovlivňuje. Tato neinformovanost však není jedinou překážkou, se kterou by se služby knihoven všeobecně musely potýkat. Mimo jiné jde i neochotu dožadovaných i žádaných knihoven o vyřizování požadavků, nízká profesionalita a kvalita při vyřizování požadavků, omezené možnosti rekvalifikace pracovníků, nedostatečné softwarové a technické vybavení knihoven, psychologické bariéry, rozdílné finanční zatížení uživatelů/knihoven (žadajících či dožadovaných) spojené s vyřizováním požadavků na meziknihovní výpůjční služby a mnohé další. Všechny tyto překážky nejen, že brání jednotlivým požadavkům o jejich včasné a kvalitní vyřízení, ale i celkově brzdí další vývoj těchto služeb ke spokojenosti jak uživatelů, tak knihoven samotných.

Je proto potřeba značně upravit a dopracovat metodické pokyny a vyhlášky, které by přesně upravily všechny aspekty pro jednotlivé účastníky meziknihovních služeb. Řešení kolem finančních aspektů nejen knihovních služeb, ale knihoven jako celku, je velmi problematické a nezdá se, že řešení, které by vyřešilo nastalou situaci s finančními prostředky knihoven, bylo nadosah. Situaci je proto potřeba řešit dočasně zcela individuálně s vyhlídkou jednotného řešení v budoucnosti. Dále je potřeba celkově lépe zabezpečit přístup zaměstnanců k dalšímu vzdělávání. Knihovnictví a informační vědy, jsou obory, které se stále rozvíjejí a je třeba, pro správné fungování všech služeb poskytovaných knihovnami, dostatečně vzdělaného personálu. Samozřejmostí by mělo být i vylepšení informovanosti uživatelů o nabízených službách.

Seznam použité literatury

Britská knihovna British Library Document Supply. *SlideShare*. [online]. [cit. 2015-03-18]. Dostupné z: http://www.slideshare.net/sconul/british-library-document-supply-final?qid=0ddf169c-f563-4aeb-a3b3-bf4a46904ca8&v=default&b=&from_search=9

Britská knihovna. O nás. Dostupné z: <http://www.bl.uk/>

CEJPEK, Jiří. *Dějiny knihoven a knihovnictví*. 2. dopl. vyd. Praha: Karolinum, 2002, 247 s. ISBN 80-246-0323-3

Doporučení Ústřední knihovnické rady ze dne 15. 3. 1999. *Zásady meziknihovnických výpůjčních služeb v ČR*. [cit. 2015-03-26] Dostupné z: <http://www.vkol.cz/cs/dokumenty/knihovni-obzor/ko-1999-2/clanek/zasady-meziknihovnich-vypujcnich-sluzeb-v-cr/>

HAVLOVÁ, Jaroslava. RESSLER, Miroslav. Aktivní meziknihovní výpůjční služba. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha : Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2015-03-09]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000013719&local_base=KTD.

HAVLOVÁ, Jaroslava. RESSLER, Miroslav. Pasivní meziknihovní výpůjční služba. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha : Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2015-03-09]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000013720&local_base=KTD. <http://www.zcm.cz/oddeleni/knihovna>

JONÁKOVÁ, Karolína. Na základech INVIKU se rodí Virtuální polytechnická knihovna. *Ikaros* [online]. 2000, ročník 4, číslo 4 [cit. 2015-04-14]. urn:nbn:cz:ik-10525. ISSN 1212-5075. Dostupné z: <http://ikaros.cz/node/10525>

Knihovna města Plzně. Dostupné z: www.knihovna.plzen.eu

Knihovna Západočeského muzea v Plzni. Dostupné z:

Metodické pokyny pro meziknihovní služby v České republice [online]. 4.12.2012 [cit. 2015-04-07]. Dostupné z: <https://www.nkp.cz/sluzby/mvs-metpokyny>

Národní knihovna České republiky. Co je eDDO [online]. [cit. 2015-03-13]. Dostupné z: <http://www.nkp.cz/sluzby/eddo-kr>

Národní shromáždění Republiky Československé. Zákon ze dne 9. července 1959 č. 53/1959 Sb. jednotné soustavě knihoven (knihovnický zákon). Dostupné z: http://ipk.nkp.cz/legislativa/01_LegPod/knihovni-zakon-257-2001-sb.-a-navazne-provade-ci-prepisy/Knihovnicky_zakon.htm

PLANKOVÁ, Jindra. Charakteristika vybraných zahraničních systémů a služeb dodávání dokumentů. *Ikaros* [online]. 2007, ročník 11, číslo 4 [cit. 2015-04-14]. urn:nbn:cz:ik-12461. ISSN 1212-5075. Dostupné z: <http://ikaros.cz/node/12461>

PLANKOVÁ, Jindra. Nabídka systémů a služeb dodávání dokumentů v České republice. *Ikaros* [online]. 2007, ročník 11, číslo 5 [cit. 2015-04-14]. urn:nbn:cz:ik-12470. ISSN 1212-5075. Dostupné z: <http://ikaros.cz/node/12470>

PLANKOVÁ, Jindra. Obecné aspekty vzniku a rozšíření služeb dodávání dokumentů. *Ikaros* [online]. 2006, ročník 10, číslo 10 [cit. 2015-03-15]. urn:nbn:cz:ik-12275. ISSN 1212-5075. Dostupné z: <http://ikaros.cz/node/12275>

PLANKOVÁ, Jindra. Služby typu „document delivery“ v informační praxi. *Ikaros* [online]. 2006, ročník 10, číslo 9 [cit. 2015-03-12]. urn:nbn:cz:ik-12232. ISSN 1212-5075. Dostupné z: <http://ikaros.cz/node/12232>

PLANKOVÁ, Jindra. Technické a technologické předpoklady služeb dodávání dokumentů. *Ikaros* [online]. 2006, ročník 10, číslo 12 [cit. 2015-03-12]. urn:nbn:cz:ik-12317. ISSN 1212-5075. Dostupné z: <http://ikaros.cz/node/12317>

PLANKOVÁ, Jindra. Terminologické otázky dodávání dokumentů. *Ikaros* [online]. 2006, ročník 10, číslo 11 [cit. 2015-03-13]. urn:nbn:cz:ik-12269. ISSN 1212-5075. Dostupné z: <http://ikaros.cz/node/12269>

PLANKOVÁ, Jindra. Tradiční metody užití knihovnických materiálů. *Ikaros* [online]. 2007, ročník 11, číslo 1 [cit. 2015-03-12]. urn:nbn:cz:ik-12335. ISSN 1212-5075. Dostupné z: <http://ikaros.cz/node/12335>

POSPÍŠILOVÁ, Jindřiška. Meziknihovní služby. In: *Knihovny současnosti 2002* [online]. [cit. 2015-03-12]. Dostupné z: <http://www.sdruk.cz/sdruk/publikacni-cinnost/clanek/knihovny-soucasnosti-2002-sbornik/>. ISBN 80-86249-18-2

ROŠKOTOVÁ, Petra a ČERNÁ, Helena. Elektronické dodávání dokumentů v NK ČR. *Ikaros* [online]. 2004, ročník 8, číslo 2 [cit. 2015-04-14]. urn:nbn:cz:ik-11489. ISSN 1212-5075. Dostupné z: <http://ikaros.cz/node/11489>

Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje. Dostupné z: www.svkpl.cz

ŠEDO, Ila P. *Knihovna Západočeského muzea v Plzni*, s. 50. Dostupné z: http://kramerius.lib.cas.cz/search/i.jsp?pid=uuid:7787634f-285f-4274-a7dc-d93879c73803#periodical-periodicalvolume-periodicalitem-page_uuid:6081830b-3f9e-4a7a-b4ba-094d1d658625

TKAČÍKOVÁ, Daniela. Několik poznámek k meziknihovním výpůjčním službám. *Ikaros* [online]. 1998, ročník 2, číslo 3 [cit. 2015-03-13]. urn:nbn:cz:ik-10165. ISSN 1212-5075. Dostupné z: <http://ikaros.cz/node/10165>

TKAČÍKOVÁ, Daniela. *Re: aktivni versus pasivni*. 5. května 1998. <KNIHOVNA@CESNET.CZ> [cit. 2015-03-10]. Dostupné z: <http://listserv.cesnet.cz/cgi-bin/wa?A2=ind9805&L=knihovna&P=1085>

Univerzitní knihovna. Dostupné z: www.knihovna.zcu.cz

Zákon 257/2001 Sb., O knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon). § 2 písm. d). [cit. 2015-03-15]. Dostupný z: http://ipk.nkp.cz/legislativa/01_LegPod/knihovni-zakon-257-2001-sb.-a-navazne-provadeci-prepisy/Zakon257.htm

Zákon 257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon). § 2 písm. d). [cit. 2015-03-15]. Dostupný z: http://ipk.nkp.cz/legislativa/01_LegPod/knihovni-zakon-257-2001-sb.-a-navazne-provadeci-prepisy/Zakon257.htm

Zásady MVS. Dostupné z:

http://ipk.nkp.cz/legislativa/01_LegPod/archiv/Zasady_meziknihovni_vypujeni_sluzby.htm

Resumé

The aim of this thesis is to approach the inter-library services especially the inter-library loan service. The thesis is divided to several parts where each one of them focuses on different aspect of this service.

First one is focused on terminology, its development and changes during past. Others are focused on history of this service, competitors and one part is devoted to the legislation relating to the inter-library loan service.

Four library institutions in Pilsen are also discussed in this thesis. These are The Research Library of the Pilsen Region, The University of West Bohemia Library, Municipal Library of Pilsen and The Library at Museum of West Bohemia. The thesis speaks not only about history of these libraries but also the development of customers interest in the inter-library loan service within current library. The thesis provides an overall comparasion of interest in all mentioned above.

Very last parts concludes obsracles that might prevent full potential of this service and proposes several steps for possible improvements.

Seznam příloh

Graf 1 Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje MVS	Chyba!	Záložka
není definována.		
Graf 2 Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje MMVS	20
Graf 3 Univerzitní knihovna MVS	22
Graf 4 Univerzitní knihovna MMVS	23
Graf 5 Knihovna města Plzně MVS	26
Graf 6 Knihovna Západočeského muzea MVS	29
Graf 7 Celkové porovnání zájmu o aktivní MVS	30
Graf 8 Celkové porovnání zájmu o pasivní MVS	31